

Rodni stan Ignaca Horvata u Malom Boristofu

IV. KNJIŽEVNOST

1. Svitska književnost

Značajno je spomenuti kako različito mišljenje imaju suvremeniki i učenici Ignaca Horvata u vezi s njegovim ulaskom u literarnu djelatnost, odnosno ča sve gledaju odlučujućim.

Blazović misli, da je na njega moguće uticao mađjarski pisac Gárdonyi sa svojim djelom »Az én falum« (Moje selo).¹

Bencić je mišljenja, da ga je diboko ganuo narodni igrokaz »János vitéz« od Sandora Petőfija (glazbu je napisao János Koday) i potaknuo na književni pokušaj.²

Klaudusz je u šali rekao, da bi on bio ulijenio kao svćenik, da ga Martin Meršić st. nije prisilio, da stupi u uredništvo lista »Kršćanske hrvatske novine«.³

Činjenica je, da je Martin Meršić st. prisilio Ignaca Horvata, da napiše svoje prve hrvatske članke. Od sudbonosne važnosti je bilo to ča su se od 25. 3. 1922. prestale štampati »Naše novine«, ke su počele izlaziti 1. 1. 1910. u Djuri. Priključenje Austriji bio je uredniku Andriji Prikosoviću uzrok, da obustavi njihovo izlazenje, jer su Gradišćanski Hrvati sada živili u drugoj državi. Zato je Martin Meršić st., faranik u Velikom Boristofu, nanovo osnovao za Gradi-

¹ Blazović Augustin, Proročka služba književnika.

U: Horvat Ignac, Hiža rasipana po svitu (Željezno, 1974), str. 7.

² Bencić Nikola, usmena uputa — 17. 3. 1976.

³ Klaudusz Rudolf, usmena uputa — 24. 2. 1976.

šćanske Hrvate novine i pismenim putem povjerio uredjivanje Ignacu Horvatu. U pismenom odgovoru se je ov ispričao, da ne vlada hrvatskim književnim jezikom ter da je za život nespretn (nešikan) i neopraktičan. Nato se je Martin Meršić st. odvezao u mjesto Horvatovoga djelovanja, u Gijecu, i formalno ga je prisilio, da preuzme tu zadaću. Nažalost, »Kršćanske hrvatske novine« su po četvrtom broju prestale izlaziti zarad financijskih teškoć.⁴ Ali prave uzroke zač se te novine nisu više štampale otkrio je Ignac Horvat u »Hrvatski novina«: Novine su, naime, peljale izbornu borbu u korist Kršćanske socijalne stranke. Ali kad su izbori završili i korist socijaldemokratov, razljutilo je to peljače Kršćanske socijalne stranke, a naklada nije dalje htjela tiskati novin.⁵

Pri tom pokušaju, da se pokuša na književnom polju spoznao je Ignac Horvat, da mu nije teško pisati na hrvatskom jeziku. Zato je postao marljiv pisac člankov, kratkih rasprav i esejev u »Hrvatski novin«, ke su namjesto obustavljenih prvi put izlazile 23. decembra 1922. Uspjelo mu je, da narod zabavi i razveseli svojim humorom. Ali je istu dob bio i učitelj i savjetnik za svaku zvaničnu grupu i za svaku dob starosti. Narod je u svakom broju iskao kraticu »i. h.« i nek onako gutao njegove članke.⁶

Cilje, ke su si postavile »Hrvatske novine« Horvat je u jednom broju iz lj. 1924. formulirao na ov način: »Cilj je »Hrvatskih novin«, da — prema svojoj moći i mogućnosti — podučavaju, da našem narodu raspravljaju politiku i gospodarstvo kako i sve pojave u svitskom gospodarstvu i u praktičnom životu, ali da ga i zabavljaju i svake nedilje razvedru svojimi

⁴ Meršić Martin ml., U spomen našem kalendarsu prof. I. Horvatu. U. Gradišće kalendar (Željezno, 1974), strana 36.

⁵ Horvat Ignac, Hrvatske kršćanske novine, prve u Austriji U: Hrvatske novine (XXXI. lj., br. 11., 20. 3. 1971), strana 2.

⁶ Meršić ml., U spomen, strana 36.

podlistki, šalami i interesantnimi novosti iz svita. To je naša prva novinarska dužnost. Ali pred nami stoji još i druga zadaća, važnija od one prve: da se u novina borimo za sva prava, ka nam Hrvatom kao narodnoj manjini u Gradišću u škola, uredi i javnom životu pripadaju, da bi naše Hrvate oslobodili ćutenja, da su gradjani drugoga razreda. Još više, oni neka znadu, da su ovde doma isto tako kako i druge narodnosti ove zemlje. Ovomu prirodnomu pravu još pripada, da Hrvati duševnu hranu, ka im je potrebna, dobenu na vlastitom jeziku, naime njegovanjem svoje literature. Upravo to je dužnost svih peljajućih, obrazovanih hrvatskih rodoljubov — negledeć na njihovo političko mišljenje — ali upravo to mora biti cilj hrvatskih novin.⁷

Ča je za stanovništvo, ko govori nimskim jezikom, bio Tirolac Sebastian Rieger, s pseudonimom »Reimmichl«, to je Ignac Horvat za hrvatsko stanovništvo u Gradišću. Njegovo književno djelo se je tako brzo razvijalo, da je jur ljeta 1927. izdao knjigu »Veliki i mali, crte i slike«, Beč 1927. Ova knjiga sadrži kratke pripovjesti, rasprave i dijaloge. S jedne strani ovde se nalazi mnogo pripovjesti, ke su posvećene samo doci, a s druge strani slik i crtic, u ki se zrcali ondašnji ćlovik sa svojimi problemi, brigami i svakidanjimi posli. Dakle pripovjesti, ke su namijenene odraslim. S ovim izdanjem osvojio je srca naroda, ki je sada budno sprohadjao njegovo književno stvaranje i s njim ga doživljavao kao vjeran štjelj. Knjižicu je posvetio svojoj majki, ka ga je naućila »mili naš hrvatski jezik«. U mnogi dijalogi zrcalu se rodni stan i uska okolica.

Predgovor ovoj knjigi pripovjesti napisao je Lovre Karall, jedan od društveno-politićkih peljaćev Gradišćanskih Hrvatov i zemaljski poglavar Gradišća po

⁷ Die burgenländischen Kroaten (Gradišćanski Hrvati), katalog strana 70. i 71.

⁸ Horvat Ignac, Veliki i mali, crte i slike (ispred predgovora)

drugom svitskom boju. S njim je Horvat bio cijeli život najuže povezan.

U neki kratki pripovjesti je osnovna ideja egzistencije Gradišćanskih Hrvatov prikazana vrlo pesimistički, mnogo krat nerealno. Pripovjesti su gusto prožete ćutenjem propadanja i narodnoga raspadanja. Naprimjer pripovjest »Poslidnji Hrvat«. Stari Hrvat umira a dvori ga njegova unuka. Njoj izručiti i svoju poslidnju želju. Prosi ju, da uredi da ga dojde spričati hrvatski učitelj iz susjedškoga sela. Sa stariocem umro je poslidnji Hrvat u obitelji. U ovoj pripovjesti Horvat je pokazao kako je tužno, da se od mladje generacije ne potribuje, da nauči i njeguje svoj materinski jezik. Jer, jedna narodna grupa more se obraniti od propasti samo ako vlada svojim materinskim jezikom.

Ali u toj knjigi nalazi se i mnogo pripovjesti općevridnoga sadržaja. U nji je prikazan svakidanji život ljudi, naročito mladjih, njihove male radosti i ufanja. S lirskim prizvukom povida on o dicit i mladini, ka je prošla u službu u nimška sela, da bi naučila nimški jezik. Pripovjest, ka potrese svojom tragikom je »Stara majka«. Horvat prikazuje stariću, ka u početku nije htila a kasnije nije mogla umriti.⁹

Tri ljeta kasnije uspjelo je Horvatu, da sa svojom knjigom »Gradišćanke« (Priče i pripovjesti iz Gradišća), o koj on jednostavno i skromno veli, da se »bavi s našim narodnim socijalnim-društvenim životom«¹⁰ uspostavi prve kontakte sa starom domovinom — s Hrvatskom. (Zagreb 1930). Ovu knjžicu je štampala i izdala Jeronimska knjižnica u Zagrebu. Klaudusz (slikar iz Maloga Borištofa) izvršio je svakako odlučujuće predjelje za vrime svoga studija 1923-26. Kao »konzul« Gradišćanskih Hrvatov u Zagrebu — kako je sam sebe imenovao — upozorio

⁹ Sučić Ivo, Djelovanje Ignaca Horvata kao književnika. U: Gradišćanski Hrvati (Zagreb, 1973), strana 109.

¹⁰ Horvat Ignac, Potop, strana 33.

je Ujevića i Gavazzija na Gradišćanca Ignaca Horvata.¹¹

»Gradišćanke« sastoju se od četirih pripovjesti, od kih je prva, »Štefanićev gospodin« najopsežnija. Dok Vitezić govori o pripovjesti s dijeli jednoga romana¹² misli Zvonarić, da je Ignac Horvat gradišćanskomu hrvatskomu narodu dao novelu. Mišljenja je, da ona obradjuje jedan od osnovnih problemov Gradišćanskih Hrvatov: kade je duhovni stupanj hrvatskoga intelektualca, ki — iako je obrazovan i oblikovan u kulturi i jeziku državne nacije, ali zbog pomanjkanja viših škol na materinskom jeziku nije upoznat s kulturnimi vridnosti svoga vlastitoga naroda.¹³

Horvat je na peidi gimnazijalca Štefaca u pripovjesti »Štefanićev gospodin« pokazao kako lako varoš zaslipi i zapelja človika iz sela. Sasvim sigurno su ovde sadržani elementi, čiji biografski karakter se more dokazati. No pojavljuju se u novom redosljedu i tako preoblikovani, da gubu svoje specifično lično značenje i postaju potpuno konkretan ljudski sadržaj, integralni sastavni dio. Mladenca su poslali u varoš, da postane duhovnik. No naoko sjajan varoški život odmutio ga je s pravoga puta. Štefac se je sasvim izminjio. Zaboravio je aldov roditeljev i rodbine, ki su u njega postavljali velika ufanja, pak je još i Crikvi obrnuo hrbat. S prostimi ljudi iz sela izgubio je svaki kontakt, jer se je držao za gospodina. Kad su seoski prepostavni iskali hrvatskoga bilježnika, ipak su izabrali njega. Na ti način bilo mu je dakako omogućeno, da se vrati u selo, ali se teško nanovo zblížio sa svojimi ranijimi prijateljji.

U glavnoj osobi Štefacu opisao je Horvat mladoga človika, karijerista i talentiranoga intelektualca, ki je imao preveć labilan karakter a da bi do-

¹¹ Klaudusz, Rudolf, usmena uputa — 24. 12. 1976.

¹² Vitezić, Ignac Horvat, strana 508.

¹³ Zvonarić Štefan, In memoriam Ignac Horvat.

U: Volk und Heimat (10/1973) strana 10.

vršio započeti put. Odlaskom iz pravovjerne hrvatske obitelji izgubio je svaki naslon, svaku čut sigurnosti. Sučić je mišljenja, da je Štefacov karakter samo šematski nabačen, a da je autoru bilo mnogo više stalo do poučavanja ljudi. Htio im je jasno predočiti poglavlje otudjenja odlaskom u varoš. Isti problem je autor gušće obradivao (na pr. »Brate, ostani doma«). Odnosilo se direktno na situaciju kod Gradišćanskih Hrvatov, kim je Beč gusto krat oduzimao dicu. Povratak studenta, preokret u njegovom načinu mišljenja čini se Sučiću iskonstruiranim, jer na ta način pobjedi rodoljub.¹⁴ Ganutljivo je na ki način on prikazuje tu prostu seljakinju i majku studenta. Stvorio je osobu punu topline, jakosti i ljubavi. Za svoga sina podnesla bi svaki aldov i učinila sve ča je u nje moći. Ali ona mora spoznati, da su sva nje ufanja i molitve zaman bile. No u velikoj materinskoj ljubavi ona sinu oprosti kad se vraća iz varoša i nastani u rodnom mjestu.

Nameće se usporedba s Antom Kovčićem, jer osnova romana »U registraturi« je životni put jednoga siromašnoga seoskoga dičaka. Kovčić je prikazao prelaz iz seoskoga u varoški život i kontakt siromašnoga seljačkoga sina sa školovanom, bogatom varoškom gospodom. On je jasno prikazao put k obrazovanju, ki je peljalo kroz nevolju, muku i poniženje i na kraju dopeljao do sloma ličnosti.

Čini se, da su mnoge situacije iskonstruirane — o iskonstruiranom govori i Sučić u vezi s pripovješću »Štefanićev gospodin«, mnogi opisi zvuču nevjerovatno. Ipak, djelo daje zaokruženu sliku društvenoga i kulturnoga života u Kovčićevo vrime.¹⁵

1947. ljeta štampana je u Beču knjiga »Iz naše stare gore«. To je Horvatovo najopsežnije djelo, ko je dozrevalo u vrime drugoga svitskoga boja. Ovde

¹⁴ Sučić Ivo, Djelovanje Ignaca Horvata kao književnika.

U: Gradišćanski Hrvati (Zagreb, 1973), strana 108.

¹⁵ Barac Antun, Jugoslavenska književnost (Zagreb, 1954) str. 215.

je generaciji pred nami i svojoj vlastitoj umjetnosti kao pisca proze postavio neumrlu spomenik.¹⁶

Hrvatstvo u području izmed Šoprona i Kisege, gde su se do danas održala hrvatska naselja, stalno je nazoču u toj zbirki. On ovde u brojni pripovjesti upoznaše štitelja s prostorom i ljudi toga kraja, s prostim seljačkim životom, koga natancko opisuje. Medtim, ako pokusimo povezati pojedina poglavlja i štati izmed redov, spoznajemo veliku misao, ku je narodni učitelj hotio na znanje dati svomu hrvatskomu narodu. Riču »gora« nazvao je vinograd, a tim je zapravo mislio na hrvatski narod. U poglavlju »Legenda o staroj gori« pokazao je, da je narod potpuno zadovoljno živio dok se nije očutio vanjski uticaj. Male susjedske svadje bile su potrebne, da bi seosko stanovništvo imalo o čem razgovarati. Doklegod se je narod slagao i medjusobno pomagao u svakoj priliki, teško je bilo tudjim silam, da se nametnu. Odrvatni cigani, ki su pokušali provaliti u »goru« i htili bluditi mir i red, nisu uspjeli. Stanovniki su uspješno skupno branili svoje mjesto i svoju »goru«. Ignac Horvat je sigurno tim mislio na prve pokušaje, da se hrvatski narod asimilira. No protiv neprijateljske grupe kakova su u pripovjesti cigani, znat će se narodna grupa uvijek obraniti.

Mimo toga, »goru« čuva nje patron sveti Donat i nje nadzornik »vrdir«. Oni su se brinuli za mir i red, sigurnost i pravicu. Nadalje, postavljeni su dušobrižniki, učitelji i bilježniki kao prepostavni »gore«, ki su narodu služili kao peljači i ke je narod priznavao. Ovo razdijeljenje prava i dužnosti Horvat je opisao u odlomku »Kapela svetoga Donata«.

Ali tih i miran život u »gori« bio je poremećen a ljudi istrgnuti iz jednoličnoga životnoga ritma. Turki su prisilili stanovništvo Cage na borbu. (»Turki razrušu Cagu«.) Ljudi se nisu mogli uspješno boriti protiv velikoga broja neprijatelja. Cagu dakako nisu

¹⁶ Benčić Nikola, Ignac Horvat.

U: Velika čitanka (Beč, 1966), strana 330.

moгли osvojiti, ali je narod morao pristati na kompromis s neprijateljem. Turci su obisili svoju zastavu. Zato im je u javnosti bila priznata pobjeda. Ukoliko opet išćemo dublji smisao ovoga prikazivanja, spoznajemo, da je Horvat pod udiranjem neprijateljskih Turkov u mjesto Caga opet mislio na asimilaciju hrvatskoga naroda. Asimilacija će se ukorijeniti, a Hrvati nećeću moći pobjedonosno završiti borbu protiv toga neprijatelja.

U poglavlju »Majkin teštamenat« ostavila je majka, čiji sin je prošao u tuđinu gde mu je bilo lipeše i lakše živiti, po smrti teštamenat. Ostavila mu je u nasljedstvo dio svojega posjeda u »gori« i ufala se, da će se on ipak jednoga dana vratiti u domovinu i brinuti se za jerbinstvo svoje majke.

Ča se je godalo u »gori« po turskoj opsadi opisao je Ignac Horvat u poglavlju »Rastok na farofu« i »Stara gora umre«. Zbog izbjivanja filoksera predstavljala je vinogradu neposredna propast a mjestu gospodarstveno uništenje. Stanovništvo je znalo, da ne more spasiti posjed, pak je za nje točionica u farofu predstavljala rastanak jednih od drugih i od vinograda. »Goru« je pogodilo previše vanjskih uticajev i sil i uništilo miran život u njoj. »Gora« je morala umrijeti (»Stara gora umre«), jer je to bila providnost božja i jer se staro stanovništvo nije ufalo proti toga boriti. Još ni mladi ljudi nisu imali izgleda, da bi mogli preobladati uništavajuću bolest. Oni su se podali svojoj sudbini. Narodni učitelj je naredno htio pokazati na propast hrvatskoga naroda, koga je neprijatelj — asimilacija, masovni mediji, mišana hištva i nerazumivanje naroda, ki sačinjava većinu — osudio na smrt. U borbi za daljni opstanak hrvatske narodne grupe u Gradišću proti tako nadmoćne sile bit čedu stari preslabi. Potomci takaj ne moru mobilizirati politribne snage, da bi nadvladali ove prepreke, naslijedili svoje oce i dalje se borili za to jerbinstvo.

Dvi ljeta kasnije, 1949, objavljena je drama »Školnik zvonar«. Bila je to prva gradišćansko-hrvatska drama, ka se je temeljila na članku »Zvonar je

kriv«, objavljenom u »Letnoj knjigi 1931«, ku je Horvat uredio toga ljeta. (U spomenutoj »letnoj knjigi« nalazi se i članak »Kako govoru Hrvati u novogorskoj fari«, u kom se pomalo na diletantski način raspravlja o južnogradišćansko-hrvatskom dijalektu.) U toj tragediji je pjesnik prikazao život i sudbinu jednoga staroga seoskoga učitelja (školnika) iz sredine 19. stoljeća. U ono vrime učitelj je još bio predstavnik »seoske« inteligencije, prepostavni i peljač seljačkoga naroda, ki je u njega imao najveće zaufanje. U drami »Školnik zvonar« autor nam je u peršoni Ginića predstavio intelektualca, koga je svaki cijenio i volio, človika, ki je mimo svoga učiteljskoga zvanja bio i kantor, zvonar i pomoćnik naroda. Ginić je s potpunom predanošću djelao za svoje selo, jer je bio veliki rodoljub. No kad je jednoč zaboravio zvoniti u znak približavanja nevrimenta, a tuča je uništila imanje seljakov, došlo je u učiteljevom životu do konflikta. Stara, praznovjerna i samouvjereni seljačka zajednica, ku je pobunila seljakinja Luca (Ginić je pred mnogimi ljeti Lucu zbantovao kad nij htio preiniti teštamenat nje oca), prognala ga je iz sela. Mladina, ka je u školi naučila, da vjernik ne more odignati nevrime, zaman ga je zela u obrambu. Horvat je suprotstavio naprednoga učitelja i otvoreno mlado stanovništvo staroj, duhovno zaostaljoj generaciji.

Paralelom Giniću more se gledati glavna osoba (učiteljica) u »Kazalatarskoj carici« od Ivana Vazova. Život učiteljice tragično je završio, ona se je takaj slomila na nerazumivanju stanovništva. Naravno, ne more se prepostaviti, da je Horvat prešao ta roman. No to je dokaz, da su mnogi južnoslavenski pisci imali skupne crte. Njihova je daljnja karakteristika, da selo i njegov način života čuvaju od varoša, ki im je pogibeljan. Misli se na Dinka Šimunovića u čiji djeli se zvišava seljačtvo a proklinje big iz sela. On nije ni htio priznati, da je »big iz sela« društveni problem.

Stalno spominjanje seoskih prepostavni, međa ke slišu duhovnik, učitelj, sudac (načelnik), bilježnik

i noćni čuvar naročito je označilo Horvatove publikacije. S jedne strane je pokazao, da je časno pripadati toj zajednici, a s druge strani htio je na ti način istaknuti zvanje duhovnika i učitelja.

U pripovjesti »Štefanićev gospodin« Horvat je dao seoskomu farniku reći ove riječi: »Jer ki su nam najpotriebniji i ki još najvjernije služu narod, to su duhovniki i učitelji. A oni drugi... samo se izuču pak projdu iz sela i naroda i porazdilu svoje znanje, svoj talenat med tudjince.«¹⁷

Njegova druga drama »Brate, ostani doma« (vladavina naklada 1955.) našla je neobično velik odziv. On se ovde bavi najvećim problemom današnjega sela — bigom iz sela. Stari seljak, ki misli, da je njegov sin isto tako čvrsto povezan s domaćom grudom kako i on, da je krv njegove krvi, da mora biti to ča je i njegov otac, teško je razočaran. On jedva more pasti kad ga njegov jedini sin stavlja pred gotov čin, da ide u varoš na djelo. Otac zna, da je stan bez nasljednika osudjen na propast ter da sin na ta način svojim roditeljem kopa grob. Seljak gleda odlazak iz sela izdajom prema ocu i seoskoj zajednici, nevjerom i nezahvalnošću. Samo stari otac ne gleda ta korak mladoga seljačkoga sina tragičnim. On vjeruje, da mladica bolje pozna, jer se ufa, da će se opet vratiti kad malo vidi svita. Unuk daje pravo staromu ocu, ali veli, da će se stoprv onda vratiti domom kad selo bude opet tako jako kako je bilo u mladosti njegovoga staroga oca. No pita se, hoće li to ikada biti. U dobi Ignaca Horvata selo još ima tu snagu, ljudi se vraćaju u seosku zajednicu. U toj drami prenosio je vjeru u selo i u neprolaznost na narod za koga je i pisao svoja djela. Njegovo kazališće bila je prodikaonica iz ke je govorio kao odgojitelj i apelirao na savjest — dušno spoznanje. Stvorio je pravo narodno kazališće u kom su se i predstavljajući i gledaoci potvrđivali kao Gradišćanski Hrvati. Ovo narodno kazališće razvilo

¹⁷ Blazović Augustin, Proročka služba književnika.

U: Hiža rasipana po svitu (Željezno, 1974.), strana 6.

se je na osnovi tuđjih književnosti tim ča su na početku prevodjeni narodni igrokazi iz madjarskoga, ruskoga, hrvatsko-srpskoga i nimškoga i prilagodjeni gradišćanskim prilikam. Kroz ta dodir raslo je ono samopotvrđivanje i ona sigurnost, ka je peljala do nastajanja vlastite drame Gradišćanskih Hrvatov, drame, ka predstavljaju narodno kazališće i ka je doprinesla tomu, da se je hrvatska narodna grupa našla i potvrdila.¹⁸

Prilikom Horvatovoga 70. rođjendana Hrvatsko štamparsko društvo izdalo je njegovu zbirku »S petrom kroz selo i život« (Željezno 1965). U toj knjigi pobrane su kratke pripovjesti, eseji, razgovori, pjesme, improvizirani igrokazi, misli, slike i crtice kronološkim redom, kako su bile štampane u Hrvatski novina izmed ljeta 1923—1941. U nji se jasno pokaže osnovno značenje Horvatovoga književnoga djela. On je tretirao socijalne, gospodarske i kulturne probleme i narodne potreboće hrvatskih sel. Znao je, da je nacionalna kultura Hrvatov u Gradišću još uvijek na niskom stupnju i vjerovao je, da je hrvatska narodna pjesma najbolje sredstvo za razvoj naroda. Pjevačkomu društvu, ko je tribalo osnovati u svakom selu, pripisivao je naročito značenje u održavanju narodne glazbe. U članku »Jačka u službi hrvatske kulture« pokazao je na cilje i zadaće jednoga društva. Mimo običnih nastupov na prigodni svetačnosti u selu glavna zadaća mu mora biti pobiranje jur zavravljenih pjesam i verzov.

Za 50. godišnjicu Gradišća napisao je Ignac Horvat igrokaz »50 ljet Gradišće« (rukopis napisan na stroju, 1971), ki predstavlja historijsko-političko raspravljanje u 7 prizorov. Dok se prvih 6 činov odigrava u vrjenu od 1918—1921, u zadnjem činu napravi se zaključak da li se je priključenje isplatilo.

Izdavanje knjige »Hiža rasipana po svitu« (Željezno 1974) Ignac Horvat već nij doživio. Knjiga sa-

¹⁸ Radio - emisija od 17. 2. 1976., Gradišćanska drama kroz 5 stoljeć, rukopis: Franjo Probst (Permaystrasse 3 6, Željezno).

U svrhu poučavanja i odgajanja naroda Ignac Horvat se često posluži određenim slikama, ke je upotrijebio kao temelj za svoja kratka prozna djela, pripovijesti i novele. One budnomu štitelju otkrivaju njegova stvarna interesna područja: na pr. strahovanja za daljnji opstanak hrvatskoga naroda, pogibelj otudjivanja i biga iz sela, uticaj varoških ljudi na prosto seljačstvo.

Štefko povida Pavku u dijalogu »Hrvatski razgovor« basnu (Fabel) od gavrana i lesice. Ignac Horvat je tim pokusio predočiti štitelju na slikovit način, da se nij vridno dati zapeljati od varoša. U razlaganju opominje na negativan uticaj varoša: »Vidiš, Pavko, tako se i mi seoski Hrvati damo katkada zaslipit. I govorimo ter jačimo onako, kako nij našemu jeziku pristojno, nosimo na sebi ča nam onako malo paše, kot kravi gaće ili konju frak, i držimo se za ono, ča nismo nek da se varošu dopadamo. A varoš nam lipo malo po malo prekuči gizdave seljačke vrate, iscici snagu i zdravlje i nauči nas lažljivo se uvijat, puzit i skaljat, kot oni iz cirkusa, pogrdi našu naturalnu lipotu, zame nam kripost i vjeru, a nazadnje, kad mislimo, da nas je jur potpuno primio med svoje kad štimamo, da smo jur njegovi onda nam se onako zboka špotljivo nasmije i naruga: Es..... gšerte Krobotn....«²³

Kroz metafore pisao je o onom ča je volio, čim se je htio duglje zabaviti, da bi to osvitio od svih stran. Primjer najdemo u proglasu hrvatskomu narodu pod naslovom »Protulice — goristanje«: »Ali jedna zelena oaza još ne načinja cijelu lozu, jedno malo kolo oduševljenih mladičev nij još narod. Potribni ste i vi, jaki hrasti, mudri i mnogo skušeni muži hrvatskoga roda, da bude iz cerja velika gora. Slušajte na protulični glas mladoga pokolenja, ko živiti kani! Razu-

²³ Horvat Ignac, Hrvatski razgovor.

U: S perom kroz selo i život (Željezno, 1965), strana 131.

drži dvi pripovijesti: »Štefanićev gospodin« napisana 1930. ljeta i »Hiža rasipana po svitu«, napisana 1972. Ovim djelom narod je dobio dva kratke »romančice« kako je on sam rekao, od kih je jedan nastao na početku njegovoga književnoga djelovanja a drugi na kraju njegovoga stvaranja, kako je to sam formulirao u jednom pismu od 15. 3. 1973. upućenom Hrvatskomu štamarskomu društvu.¹⁹

U prvoj pripovijesti »Štefanićev gospodin«, ka je još jednoč štampana samo zbog ortografije — ostalo slaže se s prvim objavljivanjem u »Gradišćanka« — Horvat je jasno pokazao, da je duhovničko zvanje milost božja ter da ne pada ljudem u krilo bez truda i muke.²⁰

Prilike u jednoj njemu blizoj obitelji bile su temelj njegove zadnje pripovijesti, ka je dugo vrime ležala nedovršena u ladicu njegovoga pisućega stola. U njoj je, ča 90 % počiva na stvarnosti, opisao kako se je jedna obitelj rasipala po četiri kontinenti u toku četirih generacijev. Ta stan je pred već nego 100 ljet bio povezan sa starom domovinom Hrvatskom.²¹

Jedan član obitelji nastanio se je u području mjesta Pečuha kao trgovac, uspio je u životu i stekao ugled pak je pomogao, da jedan Hrvat iz toga mjesta postane učitelj u Malom Borištofu. Dok je jedan član obitelji proputovao cijelu Europu, drugi je dospio u Ameriku. Jedna kćer se je nastanila u Australiji, a nje potomci pokusili su se smjestiti u Afriki.

U pismu Hrvatskomu štamarskomu društvu Ignac Horvat je napisao: »U ovom romanu se čuti, da Hrvat danas već nije zadovoljan sa životom na prostoj, skromnoj domaćoj grudi. On išće sricu ne samo u austrijski varoši nego i na drugi kontinenti.«²²

¹⁹ Iz pisma od 15. 3. 1973, ko je Ignac Horvat uputio Hrvatskomu štamarskomu društvu. U: Hiža rasipana po svitu, strana 104.

²⁰ Blazović, Proročka služba, strana 7.

²¹ Iz pisma Ignaca Horvata od 15. 3. 1973.

²² Ibidem.

mite Aleluja goristanja i radujte se s nami! Neka vam vino života još jednoć udri u glavu i gonite novo lišće, kiće, da se sjedu na nje spivajuće ptice i nam povijaju hrvatske jačke... Pustite, rastegnite vaše žilje, ko je cicilo još vlagu stare hrvatske zemlje, ... Raširite daleko vaše korune, da dostanemo mi mladići, ki smo nek iz tuđe loze u hrvatsku zemlju presadjene rastline, u vašem zaviću pravu hrvatsku boju farbu, krv i dušu.²⁴

U posljednjem odlomku toga proglaša poslužio se je slikami iz klasične starine i tim je htio prodrmati hrvatski narod:

»Duh hrvatskoga naroda u Gradišću je kao novi prometej raskinuo svoje lance, oslobodio se od kaukaskih skaline ter biži, leti po hrvatski krajina i važi-glje srca s iz neba ukradjenim ognjem. Hrvati, nekatemu spuhnuti goruću baklju! Dajte si nažgati oganj novoga žitka na vaši hižni ognjišći (komini)! Skočite se iz sna kao jedan čovik na novo djelo za svoj rod! Sijede glave, pomladite se! Dajte nam na usta nove nauke za novi svijet. Mudroznanci mile hrvatske riči, otprite nam otajne kinče vaše znanosti i učite nas govoriti pravo hrvatski. Pjesnici zamite vaše stare gusle, udrite u žice i pjevajte nam nove, srčene jačke. Majke, rodite iz staroga hrvatskoga koljena novu dicu punu hrvatske kriposti. Stani se danas, mili narod, na dvostruko goristanje.«²⁵

Štitelj Ignaca Horvata zato ne gleda neoriginalnim ča je upotrebio, obradio i preobrazio sadržaje i slike, ke su kroz vrijeme usmeno dalje date, a potvrdile su se kroz povijest. Kod njega elementi i poučavanja i zabava djeluju kako teza i antiteza. Gledanje jednoga elementa zasebno dopelja do nesporazuma. Zato je potrebno, da se obadva dopeljaju u međusobnu vezu. Oni ne postoju samo jedan uz drugoga, već se utapaju jedan u drugi, kako je to for-

²⁴ Horvat Ignac, Protulice — goristanje.

U: S perom kroz selo i život (Željezno, 1965), strana 116.

²⁵ Ibidem

mulirao Weltek u svom istraživanju o funkcija književnoga djela.²⁶

Opisivao je oštre, prave karaktere, a njegove osobe su bile nosioci idejov, ke je htio prenositi na narod. Tjelovni izgled Horvatovih osobov moremo si kumaj predstaviti, dok smo najtočnije upućeni o njihovih postupki. Značajno je, da nije posvetio mnogo mjesta opisanju moralnih i psiholoških svojstav svojih glavnih osob. Kot stvaranja karaktera mišaju se preuzeti literarni protagonisti, ljudi svakidašnjice, ke je on studirao, i njegovo »ja«. Čitajući njegove dijaloge postaje jasno, da je govornikom stavljao u usta vlastite misli, čutenja i osvidočenja. U osoba, ke je stvorio, gusto se zrcalu njegov lični život, ličnost samoga autora.

Kao pisac, dušobrižnik i odgojitelj naroda postavio si je zadaću, da se obraća širokomu sloju štiteljev. Tako se obraća roditeljem i prosio nje, da dicu nauču materinski jezik. Kazao je na veliku vridnost jezika i spominjajuć se prošlosti rekao je: »Ali hrvatski jezik nije samo jezik pobožnih duš i pjesnikov, nego on ima i u životu i po svitu svoju veliku vridnost. Svojom hrvatskom ričum su naši oci i sini išli u boju i zarobljeničtvu od vrat, proseći kus kruha za se i svoje gladne tovaruše, i dobili su ga. S ovom ričum idu i sada mnogi po svitu. I ona im pomogne, da dođu do zasluška, katkad i do boljega zasluška i višega stolca, nego ča bi dobili bez svoga jezika.«²⁷

Na kraju naglasio je prednost dvojezičnosti (bilingvizma): »Hrvat i domovini i človičjemu društvu puno koristi. Ar govori hrvatski i nimški, a razumi se i s drugimi Slaveni, on spaja, združuje susjeda sa susjedom, društvo s društvom, sela sa selom — i kako mnogi velu — narode Zapada s istokom i jugom.«²⁸

²⁶ Weltek Rene, Warren Austin, Theorie der Literatur (Frankfurt am Main, 1972), strana 29.

²⁷ Horvat Ignac, Dica svojim roditeljem.

U: GK (1967), strana 32.

²⁸ Ibidem, strana 33.

2. Duhovna književnost

Ignac Horvat htio je u svakom pojedincu probuditi ljubav prema domaćoj grudi i hrvatskomu jeziku, pak se je trudio, da se obrati svakomu društvenomu sloju. On je pozivao seljaka, da ne napusti domaću grudu, jer ona čežnjom čeka, da ju zasije i zasađi. »Zato seljačko dite, ostani na ovoj dobroj zemlji! Ostani na djedovskom temelju! Ne odvrćaj svojega lica i srca od rođenoga ti sela!«²⁹

Rukotvorca-obrtnika je ozbiljno opominjao: »Ne zaboravi: tvoj zanat je izrasao iz seljačtva i još danas si mu ti najbliži i najpotribniji. U svojem poslu ne redi se samo po šablona, po katalogu. Daj slobodu i svojoj fantaziji, svojem umjetničkomu nagnuću i ukusu, svojoj sposobnosti uživljanja.«³⁰

Djelaću je naredio, da ni u velegradu ne zataji svoj narod i svoj jezik: »Ne zgubi se u stranom svitu. Ne prodaj tudjincu, s rukom i žulji na njoj, i svoju dušu. Ostani uvijek i svagde vjieran svojemu gnjazdu i rodu.«³¹

Studentom je nalagao, da po završetku studijov budu pomogači i savjetnici svomu narodu. Njihovo znanje neka spodobno svići na brigu kaže pravi put. »Smilujte se narodu, ki je gladan dobre, poučne i duhovite literature! Naoštrite vaše olovke i umočite pera, skicirajte i pišite!«³²

Vjerska literatura Gradišćanskih Hrvatov u usporredi sa svitskom nastala je mnogo ranije. Jedan latinski misal iz 1501. sadrži prve hrvatske spomenike iseljenikov. Tokom 16. i 17. stoljeća objavljeno je još nekoliko molitvenikov, ke je Hadrović u svojoj studiji o književnosti i jeziku Gradišćanskih Hrvatov nabrojio kronološkim redom. »Csetvero versztni duhovni perszitian... Soproni stampan pri Jivanu Josefu Szieszu, 1763.« dao je narodu Eberhard Marija Krag(e)l.¹ To je, mimo molitvenikov, bilo jedino štivo tadašnjega zapadno-ugarsko-hrvatskoga naroda. U prvi desetljeći 19. stoljeća objavio je zatim Jožef Fitzko svoja izdanja. On je bio veliki idealist, ki je svoje knjige izdavao dijelom na vlastiti trošak. 1824. objavio se je Fitzko u javnosti s knjigom »Kratki pogled staroga i novoga zakona«. Zatim je slijedilo »Razlaganje velikoga katekizmuša« ljeta 1836.²

»Hiža zlata« je hrvatski molitvenik iz 1848. ljeta od franjevca Lovre Bogovića. Kalendari religioznoga karaktera, ke bi ovde trebalo nabrojiti, bit čedu poblizže prikazani u poglavlju »Kalendarska literatura«.

Osnivanje i izdavanje časopisa »Katoličanski ljudski savez« zasluga je Martina Meršića st., kako i uostalom i izdavanje mnogih drugih časopisov. Ov časopis je stvoren i dobio vanjski izgled po peldi časopisa »Katholischer Volksbund«. Martin Meršić st. pozvao je 1923. Jakoba Frieda, direktora časopisa »Katholischer Volksbund« na manifestaciju u Veliki Borištof. On je nazočne tribao osvidočiti o značenju izdavanja jednoga crkvenoga časopisa.³ Mimo Jakoba Frieda, glavnoga govorata, na svečanosti govorili

²⁹ Horvat Ignac, Narod svojim mladim sinom. U: GK (1959), strana 31.

³⁰ Ibidem, strana 31.

³¹ Ibidem, strana 33.

³² Horvat Ignac, Kalendar vam govori.

U: GK (1958), strana 33.

¹ Hadrovics Laszlo, Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert. (Budapest-Wien, 1974) str. 20-32.

² Stubić Leo, Martin Meršić sen. Theologische Dissertation, (Wien, 1974), strana 83.

³ Ibidem, strana 98.

su i tri kapelani — Franjo Karall, Martin Meršić ml. i Ignac Horvat. Oni su nazočnim predočili potrebu, vridnost i cilje crkvenoga časopisa.⁴

Priredba u Velikom Borištofu more se gledati »časom rođenja« katoličkanskoga časopisa Gradišćanskih Hrvatov. Hrvatsko duhovništvo Lučmanskoga dekanata zaključilo je na završnoj konferenciji, da će mesečnik nositi naslov »Katoličanski ljudski savez« i imati 12—14 stranic. Desetnik iz Fileža, Anton Grubnić, postavljen je za prvoga urednika.⁵ On je ta crkveni časopis uredjivao do svoje smrti 1929. ljeta. Za njim preuzeo je uredništvo Ignac Horvat. On je o izdavanju časopisa »Katoličanski ljudski savez« rekao: »List je upoznao ljude sa suvremenimi problemima vjerskoga i društvenoga života, a uvijek gleda na čovjeka kršćana u našoj hrvatskoj obitelji i našoj seli.«⁶ Uz spomenute urednike, vridni suradnici bili su još Martin Meršić st., Martin Meršić ml., Ivan Jagšić, Matijaš Semeliker i Stefan Horvat. Za vrime nacionalsocijalističkoga režima u Austriji izlaženje lista bilo je obustavljeno 1940.

Kako rečeno po smrti Grubića preuzeo je uredjivanje časopisa »Katoličanski ljudski savez« Ignac Horvat i to od 6. broja, 3. godišća 1929. ljeta. Prvi prinos posvetio je prethodniku. Med ostalim pisao je o Grubiću ovo: »Ov zgubitak je za nas katolicane zato velik, ar je pokojni delal na uzdržavanju verske svisti u našem narodu... Njegovi članci su bili uvek puni ozbiljnosti jednoga skrbnoga duhovnoga oca ter kada i oštri, teški, ali vsenek dobro naminjeni. Ar kad je branil kršćanstvo, dobro je znal, da brani i hrvatstvo. Tri leta je sijal svoju znanost i skušenost u ovih knjižicah med narod i podučaval ga. A narod

⁴ Horvat Ignac, Preteča Crikvenoga glasnika. U: Crikveni glasnik Gradišća (XXVI/13/14, 1971), strana 3.

⁵ Stubić Leo, Meršić st., strana 98.

⁶ Horvat Ignac, HKD pred potopom i po potopu. U: 40 ljet Hrvatsko kulturno društvo (Željezno, 1969), str. 33.

ga je rado slušal i zahvalnošćum primal njegove nauke.«⁷

»Našim štiteljem« nazvao je Horvat posljednji članak u tom broju. U njem pokazao je na put časopisa u budućnosti, a ujedno je odobrio i njegov dotadašnji kurs: »Ov smir, put ne kanu one (Katoličanski ljudski savez) ni u budućnosti ostaviti, nego čedu se još većim zanimanjem baviti s pitanji i nevoljami današnjega verskoga života i skriti se da uvik ono pružu svojim štiteljem, ča ovi najveć od njih očekuju i ča je za nje najpotribnije.«⁸

»Prekasno« je naslov jednoga članka u 6. broju 1935. lj. Iako nije potpisan, ufam se (zato kad sam prešao uvelikom sve ča je napisao Ignac Horvat) tvrditi, da ga je napisao dušobrižnik, ki je ponekad bio pod depresijom. Ova pripovjest naime izražava potišćenost u koj su ga od časa do časa našli njegovi prijatelji. Blazović veli: U slučaju, da je bio Ignac Horvat neispavan moglo se je dogoditi, da je bio čemerno raspoložen, jedva pripravan za razgovor i čudljiv.⁹ Pripovjest »Prekasno«, u koj je zločesta majka kaštigana smrću keere, spominja na »Dva ključ«, u koj se divojka fanti majki, ka joj je bila zla u ditiinstvu.

Mnogo člankov napisao je Horvat za dičji časopis »Male crikvene i školske novine«. Bila je to zapravo dičja knjižica svitskoga karaktera s mnogo religioznih člankov. »Otac« ove publikacije bio je i opet Martin Meršić st. Potriboću osnivanja časopisa opravdavao je tim, da školska dica u drugi zemlja imaju takaj svoje knjižice i časopise, kimi moru proširiti znanje. Mimo toga, ta časopis bio je naminjen zabavi i razonodi. Nastao je po uzoru-peldi časopisa »Kleines Kirchenblatt«, koga je prelat Johann Mörzinger izdavao za bečansku dicu, a peljan je ljubavlju, ku je

⁷ Horvat Ignac, Anton Grubić +

U: Katoličanski ljudski savez (Beč, 1929), str. 83.

⁸ Horvat Ignac,

Ibidem, strana 96.

⁹ Blazović Augustin, usmena uputa 13. 7. 1977.

Martin Meršić st. čutio prema duci i školskoj mladini. Bilo je to najobljubljenije i najbolje štivo, ko je ikad štampano za ducu Gradišćanskih Hrvatov.¹⁰ Još danas rado se spominjaju pedesetgodišnjaki pojedinih članov kako na pr. dužičke i vrlo dobro ilustrirane po-vidajke »Ivica, Evica i zeleni čarobnjak«.¹¹

Najbolji dokaz zato koliko su bile te »novinice« obljubljene je broj pretplatnikov, ki je iznosio blizu 3 000, ča je velik broj s obzirom na hrvatske prilike u Gradišću.¹² Najbolje je karakterizirao »Male crik-vene i školske novine« Ignac Horvat ovimi riči: »... su učile i zabavljale ducu (i velike) i jačale u nji vjer-sku svijest i hrvatski narodni duh.«¹³

Prvi broj lista izašao je početkom februara 1931. ljeta. Daljnja izdanja štampana su uvijek 1. i 15. u misecu. Martin Meršić st. imenovao je prvim uredni-kom svoga nećaka Martina Meršića ml., a da se o tom s njim prethodno nije ni porazgovorio.¹⁴

Slično se je stalo i Ignacu Horvatu, kad ga je ma-lo svojeglave »stric« (Martin Meršić st.) formalno prisilio, da preuzme uredjivanje »Kršćanskih hrvat-skih novin« (vidi 'Svitska književnost'). Martin Mer-šić st. nije bio naviknut na to, da nekoga dugo prosi. Ako je ta človik nešto imao u planu, nije mu bilo žao truda ni trsenja, da ostvari namjeru. Pri tom nije bio ravno jako human, nije podnosio prigovore a još manje izgovore.¹⁵

Martin Meršić ml. preuzeo je, dakle, po nare-djenju svoga strica odgovornost za dičji časopis, po-tom ča je prethodno bio proučio hrvatsku gramatiku, da bi savladao ortografiju.¹⁶ I opet jedna usporedba s Ignacom Horvatom. I on si je morao posuditi gra-matike i rječnike hrvatskoga jezika (od Martina Mer-

¹⁰ Stubić, Meršić st., strana 100.

¹¹ Heczeg Viktorija, usmena uputa — 20. 3. 1971.

¹² Ujević Mate, Gradišćanski Hrvati, strana 88.

¹³ Horvat, Potop, strana 33.

¹⁴ Stubić, Meršić st., strana 100.

¹⁵ Ibidem, strana 100.

¹⁶ Ibidem, strana 101.

šića ml.), da bi mogao uredjivati »Kršćanske hrvatske novine«.¹⁷

Uredjivanje časopisa »Male crikvene i školske novine« bilo je podijeljeno u dva dijele. Za tri četvrtine bio je odgovoran Martin Meršić ml., a za zadnji dio Slavko Marhold, učitelj u Pajngrtu. Pomogao ih je prelat Mörzinger, ki im je nudio za prevod svoje član-ke. Časopisi »Andjeo čuvar« iz Zagreba i »Naš rod« iz Ljubljane stavili su im takodjer na raspolaganje materijal i klišee.¹⁸

Zanimljivo je i spomena vridno, da je članak Ignaca Horvata prilikom 400-ljetnoga jubileja, »Slav-lje naše četirastoljetnice«, objavljen upravo u tom časopisu. Ov članak triba razumiti kot pomoć i uput-stvo za održavanje svetačnosti (za učitelje i učenike). Sigurno je bilo potribno, da se ducu potakne da se, igrajući različne uloge, spomenu doseljenja. Horvat je argumentirao, da se svi narodi proslavami spominju različnih događajev. Za Hrvate bilo bi zamudjenje i znak nezahvalnosti prema preoocem, kad ne bi pro-slavili 400-obljetnicu doseljenja u novu domovinu. Obračajući se učiteljem i duci, Horvat je pisao:

»Da vam olakšamo to priredjivanje, neka vam bude ovde mali raspored-program te svečanosti.

1. Savezna himna. Jači dičinji zbor.
2. Molitva gradišćanskih Hrvatov, od M. Miloradića. Krasnoslovi (deklamira) jedan školar.
3. Svetačni govor. (Za ovoga se zna zet i preštat čla-nak Ignaca Horvata »Četirasto let u Gradišću«. Ov članak se nahaja u »Naša domovina« kalendaru 1933). Prešte ga učitelj.
4. Našim Hrvatom u Gradišću, jačka. Jači ju dičinji zbor.
5. Selenje naših preocev od M. Slavica. Krasnoslovu tri ili četiri školari.

¹⁷ Meršić Martin ml., usmena uputa — 24. 2. 1976.

¹⁸ Meršić Martin ml., Male crikvene i školske novine pred 40 ljeti. U: Crikveni glasnik Gradišća, XXVI/15, (1971), strana 1.

6. Moj dom, jačka. Jati školarski zbor.

7. Kakova prilična igrice, monolog ili dijalog.

8. Hrvat u Gradišću. Peva školarski zbor.

Ovakov ili ovomu spodoban neka bude raspored prilikom svečevanja našega četirastoletnoga jubilejuma...¹⁹

Ignac Horvat bio je, prema izjavam Blazovića, urednika »Crikvenoga glasnika Gradišća«, i jedan od najmarljivijih suradnikov toga vjerskoga lista. On si je na pr. najper zeo, da će za svaku misionisku nedilju napisati članak. Mimo toga bavljao je štitelje novelističkim članki, poučavao ih je u vidu kratkih vjerskih rasprav i pisao reportaže po svakom hodočašću.²⁰

Njegovi članki prilikom misioniskih nedilj konfrontirali su štitelje s problemi, brigami i potreboćami, a zvrhu svega pokršćavanjem tretoga i četvrtoga svijta. Začudjuje njegovo geografsko, etničko i etnološko znanje u njegovim članki. Morebit ih je pisao po predlogu upućenih naučenjakov.

Prilikom misioniske nedilje 1953. napisao je »Misioniranje svijta danas«. U početku članka pokazao je na encikliku pape Pija XII i razložio ča znači »misioniranje«: »Ono znači usaditi i proširiti katoličansku vjeru u oni zemlja, kade Crikva još nije utemeljena i ne more sama po sebi opstati.«²¹ Zatim je pisao o politički i gospodarstveni izgledi zemalj u razvoju i govorio o ateizmu — koga su donesli Europejci. Prema Ignacu Horvatu, bezbožnost predstavlja veliku zapreku misionarstvu: »Ar lagje je obratiti na Kristuševu vjeru jednoga človika, ki vjeruje u kakovoga boga, ako i u krivoga boga, nego onoga, ki uopće ne vjeruje ništa.«²² Zatim kad je kratko opisao UNO i njegove zadaće, završio je članak ovimi riči: »A zač

¹⁹ Horvat Ignac, Slavlje naše četirastoletnice.

U: Male crikvene i škoške novine, 1933/18, strana 7. i 8.

²⁰ Blazović Augustin, usmena uputa — 13. 7. 1977.

²¹ Horvat Ignac, Misioniranje svijta danas. U: Crikveni glasnik Gradišća (Beč, 1959, broj 29), strana 1.

²² Ibidem

ne išće (poganski svit) ovu pravu vjeru? Kad su ju takozvani kršćani iz Evrope omrazili pred njim sa svojim nekršćanskim, materijalističkim življenjem.«²³

Ignac Horvat obradio je i knjigu H. Jogeno a čudu u Sirakuzi iz 1953. Prevodio ju je na gradišćansko-hrvatski jezik ter je knjižici dao naslov »Zač se je Mati Božja plakala.« Budući da je to prevod, nima smisla, da se analizira način prikazivanja toga događaja i se hasnuju kritička literarna mjerila vridnosti. Ipak je potriebno spomenuti, da je Ignac Horvat s jedne strani akceptirao ljudske suze kipa Majke Božje, a s druge strani pokušavao je realistički ocijeniti 500 čudes, ka su se godala po 29. 6. 1953. »Ča da držimo dakle o cijeloj rijeki očividnih ozdravljenj, ka je poslije sirakuskoga čuda suz' poplavila Italiju i vas svit! Razumi se samo po sebi, da sva ta ozdravljenja nisu morala biti prava čuda. Mogle su biti međ njimi i takove pojave, ke se dadu na čisto naravski način razriješiti, bez osobne pomoći neba. Naprotiv moremo druga ozdravljenja sa sigurnošću pripisati posredovanju Marije, velike čudotvornice, ali opet bez toga, da je bilježimo kao prava čuda. U ovakovi slučajji govori Crikva ne o čudu, nego o milosti, o iskazanju milosti ili uslišenju molitve.«²⁴

Konačno triba pokazati i na dvi liturgične knjige, na ke je Ignac Horvat uticao kao urednik, odnosno suradnik, u prvom redu u jezičnom pogledu. Bio je odgovorni korektor »Svetoga pisma novoga zakona« i »Rimskoga misala«. Dok je na Rimskom misalu djelao »samo« kao suradnik, uredjivao je tekste Svetoga pisma novoga zakona, ke su prevodili i rastumačili Ivan Jakšić i Martin Meršić ml. Iako Martin Meršić ml. valja kao izdavač Rimskoga misala, Blazović zna, da je Ignac Horvat i ovde imao odlučujuću rič. U prvom redu, urednik Martin Meršić ml. bio je zato,

²³ Horvat Ignac, Misioniranje, strana 2.

²⁴ Horvat Ignac, Zač se je mati Božja plakala? (Beč, 1958) strana 43.

da ga Ignac Horvat savjetuje u pogledu jezika.²⁵ Liturگیčni dio misala napisao je dekan Štefan Horvat.

Mimo toga, i u mnogi drugi publikacija ima pri-nosev Ignaca Horvata, ki se moraju ubrojiti u duhov-nu književnost. Tako su na pr. u kalendaru Gradišće objavljene članci religioznoga sadržaja. Ovdje mogle bi se nabrajati i Božićnice kako i članci u školskoj knjigi »Čitanka«. Ova izdanja bit ćedu ionako poblіže prikazana u okviru dičje književnosti.

Pok. prelat Ivan Herczeg
prijatelj Ignaca Horvata

²⁵ Blazović Augustin, usmena uputa — 13. 7. 1977.

3. Dičja i omladinska književnost

U svom djelovanju kao farnik i vjeroučitelj Ignac Horvat osobito se je bavio dicom i mladinom. Spobnost uživljavanja u dičji svijt i razumivanje za dičje brige i probleme dohadja zapravo odatle ča je on morao svojoj nećakinji, ka je s tri ljeti izgubila ro-ditelje, nadomjestiti i oca i majku. Tijesnim kontak-tom s njom (a kasnije i s nje dicom) imao je prilike, da točno sprohadja dičji razvoj, da prouči dičje biće, a pred svim dičji jezik. Doznao je ča dicu najveć zanima, o čemu ona sanjaju, kako s njimi triba raz-govarati i kako se zabavljati, da bi osvojio njihovo srce.¹

Naravno da su i spominki na vlastite doživljaje iz ditinstva ovdje odigrali važnu ulogu. Pisao je jed-nostavno, služio se priprostim seljačkim oblikom izra-žavanja, ča je prilagodio dičjemu svijtu svoga rodno-ga sela Maloga Boristofa i tako je našao put do dičje fantazije.

Njegova opisivanja su u prvom redu životne ugodnosti i životne radosti, ke dohadjaju iz ditinjega bića. Njegova dičja književnost djeluje živahno na mladu dusu, ona mimo literarne lipote sadrži punu odgojnu snagu.

Kao vjeroučitelj Ignac Horvat je imao uvid u školsko područje. On je ustanovio, da ima premalo štiva ter je bio mišljenja, da dicitriba mnogo više lektire da bi se mogla obrazovati, informirati i zabav-ljati. Zato se je potrudio i napisao mnogo člankov za školske knjige. Njegova štiva su za učenika vridna i značajna. Po sadržaju, jeziku i stilu odgovaraju do-bi i potriboćam dice — ona su prilagodjena dicitri. Ignac Horvat postao je stalni suradnik pri sastavljanju školskih knjig. U čitanki »Treta štanka« od Dobrovi-ća, ka je izašla 1929. ljeta, u štivu »Hrvati u gorah« predstavio je, kao farnik Nove Gore i Pinkovca, hrvatskim školarem viših razredov u Gradišću obad-

¹ Zvonarić Štefan, usmena uputa — 21. 8. 1976.

va sela s povjesnoga i zemljopisnoga gledišta. Ta članak je napisao u dijalektu ovih sel. Pisao je i o stanovništvu Stinjakov, o njihovim osebnosti i karakteristikama svojstvi, po ki se jasno razlikuju od drugih hrvatskih sel u južnom Gradišću. Prema mišljenju Horvata, u današnje Stinjake došlo je 12 obitelji iz Stinograda.

U prinosu »Druga hrvatska sela doljnega Gradišća« govori on o ostali mali seli kotara Novi Grad i Borta. Ti izvještaji u udžbenici ujedno bili su od pomoći u podučavanju povijesti i zemljopisa. Tribalo je, da povežu sjever s jugom. Za te podatke bili su mu, uz mladinu i školare, zahvalni i odrasli. Na ti način doznali su o ostalom hrvatskom stanovništvu Gradišća.

»Pismovnik« zove se 16. dio »Trete štanke«. Ov je školarom 7. i 8. razreda bio dragocjeno uporište u kasnijem životu. Ignac Horvat pokazao im je na pelda, na ki način se dopisuje s uredi i vlasti, kako se piše molba za namješćenje, kako se ispunjuju tovarni listi ili upostavlja punomoć. Htio im je na jednostavan način približiti ono ča se danas uči u trgovački škola u nastavnom predmetu »trgovačko dopisivanje«. Tim je Horvat mladini, ka nije mogla nastaviti školovanje u viši škola, omogućio, da se nauči izražavati u poslovnom svitu. Po dokončanju škole mnogi školari, pak još i odrasli, bili su učitelju zahvalni za ova štiva povezana s praktičnim životom. Po tom se vidi koliko su mu bili bliski problemi mladine, ne samo oni vezani uz pravo korišćenje slobohdnoga vrimenta, već i oni vezani uz svakidašnji život, uz njihova buduća zvanja. Želio je svim biti prijatelj i pomagač.

U opsežnoj knjigi »Velika čitanka«, ku je uredio Konrad Meršić, a 1966. za upotribljavanje u viši razredi hrvatskih škol odobrilo Savezno ministarstvo prosvjete, ima malo člankov od imenovanoga. Spomena vridan je prinos »Oj hrvatski narod mali«, u kom je mladini predstavio velike pretkipe Matu Meršića Miloradića i Martina Meršića starijega, ki u obliku di-

jaloga poučavaju mlade: Od mladine odvisi, da li će se održati dragocjeni hrvatski jezik, navike i običaji.

Nadalje, ovde je smješćen drugi čin iz drame »Brate, ostani doma!« U razgovoru izmed staroga oca i mladoga Ludvika, ki svoj roditeljski dom i rodno selo želi zamijeliti s varošem, dojde do izražaja razumivanja starijih za mladinu.

U »Čitanki« od Zvonarića, ka je odobrena 1950. za niže razrede hrvatskih osnovnih škol, opisivao je Horvat vlastite doživljaje iz ditinstva i pisao pripovijesti, za ke je dobivao poticaj od nećakinje Danice. Pojavljuju se i ozbiljniji članki, ki su proizašli iz njegovoga djelovanja kao farnika, na pr. o srići majke kad dite ide na prvu pričest ili članak o črnoj madoni iz Livke.

Pisac Horvat upamet je zeo kao vjeroučitelj, da dicit manjka duhovna književnost. Zato se je odlučio, da za Božić izda knjižice takozvane »Božićnice«. Božićnu knjižicu za 1949. ljeto Horvat je nazvao »Darnašoj dicit«. On nije bio samo izdavatelj nego i pisac nekoliko člankov.

Dicit tretoga i četvrtoga razreda osnovne škole u Pinkovcu bio je osobito zanimljiv članak »Mala misionarka«. U njem je Horvat konfrontirao dicitu Gradišća (zapadni svit) s problemom pomoći zemljama u razvoju tretoga i četvrtoga svita. Pomagači razvoja našli su nerazumivanje i nezaufanje ondešnjih stanovnikov. Dok je Horvat ozdravljenje i pokršćenje jedne poganske divojčice pripisivao samo molitvi kršćanov na Zapadu, dicit zgora spomenute osnovne škole prilikom razgovora o štitvu bila su mišljenja, da su mimo molitve ovde i drugi faktori znatno uticali. Za ozdravljenje divojčice bila je od sudbonosne važnosti pomoć bijeloga liječnika. Dicit su takaj spoznala, da su novčani dari Zapada preduvjet za izgradnju i održavanje misionarskih štacijov, a istu dob omogućuju djelo pomagačev u razvoju.

Potom objavljene su još dvi božićne knjižice: prva 1950. s podnaslovom »Jezuš i sveta dicit«, a druga 1954. Ova božićna knjižica sadrži dvi pripovijesti: »Ve-

liki Jože« i »U buri i mećavi«. »Veliki Jože« je poznata pripovijest od Vladimira Nazora preobrnuta na građansko-hrvatski jezik. Po peldi Horvatovih publikacija izdao je 1951. i Feri Sučić božićnu knjižicu.

Spomena su vridne neke pripovijesti, ke je Horvat u svojoj prvoj knjigi »Veliki i mali, crte i slike« posvetio malomu narodu — dicit. Uspjelo mu je, da spominke iz ditiinstva tako živo prikaže, da su se mali štiteљи zaživili u pripetenja.

U pripovijesti »Skrbi pred kiritofom« pokazao je dicit, da je i u dobi njegovoga ditiinstva bilo neobično veliko veselje kad je pred kiritofom stignuo vrtuljak (ringšpilj) u selo. Pokazao im je, da je jur tada bilo dice, ka su imala prišporenoga ili darovana noga novca i ka su si mogla dosloboditi vožnju na vrtuljku, ali da je bilo i takove dice, ka si nisu ništa prišporila i ni od koga dobila novca, pak su zbog toga mogla samo »ubračat« vrtuljak.

Pretpostavlja se, da je Ignac Horvat u dvi pripovijesti prikazao samoga sebe kao maloga dičaka. Sudbinu, ku je doživio mali Jurkac kad je morao u službu u Štajersku da bi se naučio nimški, doživio je i Ignac Horvat prije nego je išao u gimnaziju. I on je naredno »dopaprio« iz Štajerov i shranio se do noći u vrtu svojih roditeljev prije nego se je ufao stupiti nutar u hižu. Dica bi morala iz ovoga povidanja spoznati kako je teško odreći se domovine, roditeljev, školskih tovarušev i domaće kuhinje, premda mu u tudjini ništa nije manjkalo. Ali čežnja za domom i ljubav gonili su Jurkaca najzad.

Osobito ditiński ocrtao je Ignac Horvat maloga Tomaca u pripovijesti »U Koljnofu na shodišću«. Morebit je i on na hodočašću sa svojim ujcem doživio isto ča i Tomac. Razgovor izmed Tomaca i ujca Marka pisac je dao na tako realističan i šikan način, da se mora misliti, da je ta nesrični dičak bio on sam, ki je zbog uječevoga bezbrižnoga lazno davanja zamudio mašu, a tim i prodiku.

Kako obljubljene su još uvijek kod mladine i odraslih crtice i slike Ignaca Horvata imao sam prilike

ustanoviti na jednom kulturnom večeru u Pinkovcu gde sam čitao pripovijest »U Koljnofu na shodišću« i »Ciganovo zelje«. Iz publike čule su se glasne riči: »Takove pripovijesti bih slušao cijeli večer...« Tišina za vrime čitanja i burni aplauz potvrdili su ove izjave.

U dvi pripovijesti, ke su napisane u obliku razgovora, čini mi se, da prepoznajem njegovu nećakinju Danicu: u pripovijesti »Žuto jaje« u naivnoj divojčici Julkici, u pripovijesti »Advenat« u malom dičaku, ki svoga oca trapi mučnimi pitanji. Pokusio sam ta štiva analizirati s dicom u četvrtom razredu osnovne škole u Pinkovcu školskoga ljeta 1975/76. Na temelju mojih poticajev dobio sam od školarov slijedeće odgovore:

1. ŽUTO JAJE

Kakva je Julkica? Kako bi ju opisali?

Na još veruje na vazmenoga zeca. Julkica je mala, oko 4 ljet stara i jako znatiželna, šuslava i gizdava.

Kakva je mama? Kako bi je (nju) opisali?

Ona je živce obdržala i joj nije bila gruba. Ona je strpljiva.

Mama je hamiška (himbena), jer je Julkicu na vrat dostala.

Mama je ditetu dobrovoljna. Ona ima dobro srce.

Mama je hamiška, ar kad je Julkica najzad došla je mama smiašno se (sve) pitala.

Mama je hamiška i zna Julkicu dobro nagovarati na vršto.

Kojim štivom se more ov razgovor uspoređivati?

Vo štianje se more s »Adventom« usporedit. »Advenat«, i tote je tako čuda pitanjov. Ocem u »Adventu«, i on si nije znao pomoć kao Julkičina majka.

Ov razgovor se more s »Adventom« usporedit. U ovom svakom štivu je govor od znatiželjne dice i otac i majka su mučni kad nemoru povidat dici istinu. A dica imaju si dva slična pitanja. Jako teško za oca i mater.

Što si je Julkica mislila? (vjerovala)? Kako (ili zašto) bi se jaja užutila?

Ko svraka nutar pokukne čedu se jaja ožutit.

Julkica je mislila, da je svraka nje jaja požerala a nova znesla.

Kad je Julkica tia žuta jaja vidla si je mislila da je svraka pokujcala unutra.

... da će svraka jaja pofarbati. Julkica je mislila, da se je svraka zavlikla u nje rubac i je požerala plava jaja i je snesla žuta mrska jaja.

Julkica je vjerovala da more svraka jaja ožutit.

Gdje si se najveć morao smijati?

Kad je Julkica ručivo dumom došla a mama je znala što je kad Julkica ruči.

... vi mi morate tri plava jaja dat.

Kad je mama smetlom kanila svraku ustrijit.

»Ti čemerna svraka! Ali vej ću ju pojt ustrijit. Kade mi je hitro metla.«

Što vam je nevjerojatno?

Skim bi svraka mogla jaja ožutit? Smetlom se ne more ustrijit!

Da će svraka nutra pokujcat pak te jajca ožutiti. Štorica od svrake da jaja užuti kad ona pogleda nutar.

Da majka more svraku ustrijit i da majka more letit na metli.

Da more svraka ožutit jaja.

Zašto je mama povidala štoricu o svraki?

Da Julkica ne pogleda jer jaja nisu bila plava.

... jer su to normalna jaja.

... jer će znat da zeko ne zafarba jaja.

Ona je ju dražila.

Da Julkica ne pokukne nutar da bude majka mogla povarbat jaja.

Kakvu štoricu bi vi ditetu povidali?

Skrbi! Neka pogledat u rubac, drugaće ti klitu ništ niaće zec donest.

Ne nutar pogledat ko piplici van skoču onda će ti oči ispikat.

Skrbi da ne na jednoga žutoga kamen staneš, drugaćije su jaja žuta.

Da će zeko dojti pa će jaja zgrabit pa će proteč.

Ne nutr pogledat! Saki trenutak more malo pipje van skočit i ti oči iskluvat. To je moguće!

Neka pokujcat u košaricu ar bi vrkej na drivu mogla svraka sidit; a kak ti pogledaš unutra — a svraka isto. Pak te nestat sa (sva) žuta.

Neka pokujcat nutar, ar ti moru jaja ispas i onda nimaš jajov.

Kako bi se ti ponašao (bi ti reagirao) kad bi bio Julkica?

Jab neb nato mislil pak p si (bi si) jačila.

Ja bi rubac jako cuj držao da svraka nemore u nutar.

Ja bi neb pokujcni utu kobačicu kad bi neb bi najgeras.

Ja bi išao i ne bi nutr pogledao i bi tako mami dal kud je kuma dala.

Ja bi rubac nosio pred manom da svraka ne more nutar pokujcat.

Ja bi nutra pogledala pak bi znala da jajca mama nafarba a ne zeko.

Ja bi bila pokujcnila jer ja sam jako znatiželna.

Što se iz štiva more naučiti? Kakav (koji) se za-
ključak more izvlačiti? Kakve cilje je Ignac Horvat
imao? Što je štivom kanio (htio) izraziti?

On nas kanio stim zabavljat. ... da se neka sve ne
reče što se misli. Da neka moloj dici ne izlazimo sve.
Ignac Horvat je negov cilj dostigao: Da si štemo
i naučimo.

Mi se moremo povidajke naučiti i smijati se.

Ovo se more naučiti da mora majka mirna biti.
Da se nesmi petjati (moljakati), da dite nesmi
tako počasto (nespretno, nevješto) biti...

Naučit se izvoga more da se mora roditeljen po-
sluhnit.

I da mi nebudemo najgerasti (znatiželjni). Pak
da si malin dicn tako čuda nesmi prepovidat.

On je kanio pokazat kako su djeca znatiželna i
zano je majka morala štorice povidat. Vo je ali i zano
(zato) lipo štivo jer djeca imaju veselje s ovim.

On je njegov cilj dostigao kad je djeci nihovo ve-
selje ostavio; jer svaki pisac nie takov cilj dostigao
kot Ignac Horvat. On je s »Adventom« imao sigurno
jako čuda uspjeha.

Da se nesmi znatiželno bit jer uvijek to do dobro-
ga ne pelja.

Ignac Horvat je kanio reć što se njemu vidi. On
je kanio primjere povidat kako se moru dica na drugi
put otpeljat da nebudu jako znatiželjna.

Iz vi dvi štivi se moremo naučiti da nesmimo zna-
tiželjni bit ar jednoć bi to bilo nezgodno. I da napra-
haju (ne trebaju) mala dica se (sve) znati.

Iz ovoga štiva se more naučit, da se nesmi zna-
tiželno bit.

Ignac Horvat si je mislio da će povidat kako su
stariji mućni kad nemoru povidat dici istine.

Ignac Horvat je kanio da nas razveseli pri ovom
čtivu i da mi ne budemo znatiželni. Pa da ne bude-
mo vjerovali u svaku štoricu.

Da majka mora štrpljiva bit, ne veljek vikati kad
dite ča pita.

A D V E N A T

Zašto mali ne more zaspati?

Jer on misli na maloga Jezusa.

Kad ga to zvrtuje ne more spat.

On mora svakako znati kad će mali Jezus dojt.

Kad očekuje maloga Jezusa.

Mali nij mogao zaspati kad je imao čuda pitanja.

On si trapi glavu: Zašto mora mali Jezus u Beču
počet a ne kod nas? Čim će mali Jezus dojt?

Mali ne more zaspati kad dočeka maloga Jezusa.

Jer on je jako znatiželjan ča će mu mali Jezus do-
nest.

I kako mali Jezus dojde k njemu. Pa zašto mali
Jezus ne začne kod nji nego u Beču.

Što ga najveć briga? Što mu najveć ide po glavi?

Ne more kod nas počēt? Pak kako će dojt? Mora
i kroz loze?

Če bit mali Jezus i ljetos tako mali?

Zašto ja još nisam vidio Andjela?

Mali Jezus ki će va dvanajst dani dojt.

Zašto mali Jezus počne kod Beča a ne kod nji?

Kako će Jezus dojt na sani ili na konji?

Kako bi opisali tatu?

Tata ima dobre živce. I on ima s malim strpljene.
On je mućan i teško odgovara.

Tata ni miran i ne grub. Tata se morebit marvu
jada kad mali uvijek vršto (bilo šti) pita. A morebit bi
tata vrkamo (nekud) mora pojt a mali ga furt (ne-
prestano) pita.

Otac zna čuda izgovorov. Tata je jako strpljiv,
ima dobre živce i je jako mućan, teško mu je kad mo-
ra skrbit da ča ne povl.

Kako bi dičaka opisali?

On je sekant. Dičak jako segira i luda pitanja pita
tatu. Dičak bi bio znatiželjan što otac pri malom Jezu-
šu zna.

On bi rado se točno zna. Dečko je jako znatiželjan, on bi sve točno zna.

Koje pitanje (koji odgovor) vam se čini najludije (-i)?

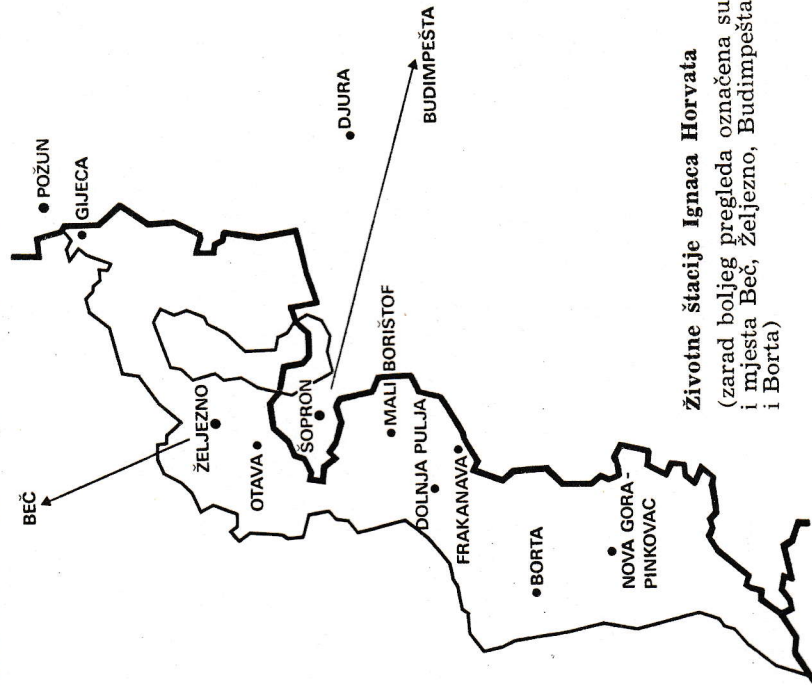
Če bit mali Jezuš i ljetos tako mali?

Zašto ne more mali Jezuš kod nas počēt?

... kad još nije vidio Andjela.

Morate im reć da ću dat svakom jednu jabuku.

Kade se je majka s malim Jezušem pominala? A ća naša Mare raste? Ja još nisam vidio kad raste.

4. Kalendarska književnost

Šezdesetih ljet 20. stoljeća još su se iz književnosti isključivali sublitterarni i vanlitterarni teksti, jer su se gledali nelitterarnom formom. Mimo toga, takovi teksti su se smatrali manje vrednim (pisma itd.). No danas znamo, da trivijalna književnost s literarnosociološkoga stanovišća ima određenu važnost.

Budući da i Gradišćanski Hrvati posjeduju vrlo staru i opsežnu kalendarsku književnost, nabrojiti ću pojedina kalendarska izdanja kronološkim redom, a posebnu ću pažnju posvetiti onim, ka je uredio Ignac Horvat.

Početakom 19. stoljeća pojavile su se kod Gradišćanskih Hrvatov, po isključivo crkveni teksti, književne publikacije svitskoga sadržaja, jedan kalendar i hrvatsko-nimška početnica (»Šlabikar aliti jimen knjžica... 1806«).

Do toga rezultata je došao Hadrović, ki se je bavio jezikom i književnošću Hrvatov iz zapadne Mađarske i Gradišća 18. i 19. stoljeća. Po ovom jezikoslovcu (lingvisti) prvi kalendar pod nazivom »Novi horvaczki kalendar... 1806« vjerojatno je bio štampan već 1805. ljeta i raznašan po stani još pred Božićem istoga ljeta.¹ To je još i danas običaj, jer ljudi za vrime oko božićnih svetkov imadu vrimenta za čitanje. Za duge zimske večere bile su vedre anegdote u prvom kalendaru, ke je Hadrović pobrao i objavio u svojoj knjigi »Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert« (Književnost i jezik Gradišćanskih Hrvatov u 18. i 19. stoljeću) pod naslovom »Ve/zela Zim/zkoga csa/za rasprudjenja« (Vesela rasonoda za zimske dane). Evo dvi od tih šalnih crtic:

»Jedna Baba je pitala jako betesnoga, jeli nyu jo/s pozna: betesnik odgovori; poznam ztaru visku:

² Hadrovics Lázsló, Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert. (Budapest-Wien 1974) strana 33.

nato ona veli, Pretely jur na po/zlidnye ni csa/z za salu: odgovori y betesnik, zato y ja kanim ji/ztinu govorit.«²

»Jedan Vojak, kad je na Bohti /zta!; pital je /za- koga mimo iduchega: Do /zi? odgovori /zaki: Dober Pretely: Zél je orusgie, ter ide Kprepo/ztaivnomu re- csech: csa chu zaman /zat zimi na Bohti, kad /zu /zi do bri Pretely.«³

Hadrović zastupa mišljenje, da je nepoznati autor odstupao od razvijenoga književnoga jezika 18. sto- ljeća, jer ga nije dobro poznao, pak je radije upotri- bio narodni jezik. U njegovom jeziku u oči padaju: a) diftongi »ie« i »uo« na pr. u riči »grie« i »kuo« (gre i ko)

b) upotribljavanje predloga »s« (sa) skoro uvijek u obliku »iz«, »is«.

Kraćenje »je« u »j« po riči, ke završavaju voka- lom, karakteristika je kalendara. Neke novo stvo- rene posudjenice u rječniku kako na pr. »zvezdo- znansko prezlamenovanje« za »astronomsku progno- zu« kažu na ambiciju stvaranja u jeziku, kako to spo- minje Hadrović u svojoj zgora spomenutoj knjigi. Ortografskom novotarijom more se gledati pojedinač- no upotribljavanje »zs« za glas »z«.⁴

Još sedamdesetih ljet ovoga stoljeća pogrišno se je mislilo, da je »Kerstjanszko-Katolicsanski Kalen- dar« prvi kalendar Gradišćanskih Hrvatov, koga je oko 1864. ljeta izdala grupa oko Gašpara Glavanića i Jure Horvata. Vridno je spomenuti upotribljavanje madjarsko-kajkavsko-hrvatskih oznakov za glase ka- ko je vidljivo iz reprodukcije naslovne strani. Dok je Jure Horvat bio izdavač i urednik ovoga zapravo druga kalendara, napisao je Glavanić polovicu svih člankov. Kalendar imao je 64 strani (danas ima 200!)

² Hadrovics Lázsló, Schriftum und Sprache der burge- ländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert. (Buda- pest, 1974), strana 530.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, strana 33.

i nij imao nikakvih slik. No kalendar se nije mogao izdavati svakoga ljeta, jer su bolesti i smrt urednikov spričavali njegovo redovito izlaženje.⁵

Po Valentiću je nanovo potaknuo izdavanje »Kerstjanszko-Katoliczanskoga Kalendar« učitelj Martin Borenić 1890. ljeta, ča bi takaj moglo značiti, da su se od toga vrimenta upotribljavali Gajevi znaki. Činjenica je, da su ljeta 1903. u posljednjem štampa- nom kalendaru u Željeznu upotribljeni Gajevi dija- kritički znaki: Kerštjansko-Katoličanski Kalendar.«⁶

Po kronološkom redu triba ovde spomenuti »Hiž- ni kalendar«, koga je osnovao farnik Franjo Ferčak. Pod njegovim uredjivanjem, uz suradnju Ivana Če- nara i Mate Horvata izašao je ov kalendar samo tri puta.

Izlaženjem »Kalendar svete familije« ljeta 1903., ki je dobio ime prema kalendaru »Szent Csalad Nép- tara« Djurske biskupije, nastala je »zlatna doba« gra- dišćansko-hrvatske književnosti, kako veli Leo Stu- bić. Oci su mu bili, pod peljanjem požonskoga srid- njoškolskoga profesora Edmunda Krajnjaka grupa — komitet rodoljubov, koj su, uz druge, pripadali Martin Meršić st. i Mate Meršić Miloradić.

Po dužem zgovaranju preuzeo je uredništvo Mar- tin Meršić Miloradić i tim se zadužio, da napiše pjes- me, ke su u jednoj ljetnoj knjigi neophodne. Za prvi broj napisao ih je deset, a najoriginalnija i najpozna- tija je »Širom barom s našim Kalendarom«. Postepe- no postao je nedostiznim pjesnikom Gradišćanskih Hrvatov. No kad je objelodanio svoju vrlo riskantnu pjesmu »Betlehemske pripetenje kot se je sanjalo Čurijovomu Ivacu iz Maloga Borištofa«, ča je došlo do usiju biskupa, morao je odstupiti kao urednik ka- lendar.⁷

⁵ Meršić Martin ml., Naši kalendari i kalendarci. (GK, 1972) strana 42.

⁶ Valentić Mirko, Die burgeländischen Kroaten vom 16. Jahrhundert bis heute. 52., odnosno 53. strana.

⁷ Stubić, Martin Meršić st. Strana 91.

Kako velik odziv je kalendar našao kod naroda najbolje kaže činjenica, da je 1911. ljeta njegova naklada iznašala 4 000 egzemplarov.

Po lučenju Mate Meršića Miloradića iz uredništva uredjivali su kalendar Anton Semeliker i učitelj Ivan Dobrović dok je prestao izlaziti 1921. ljeta, kad je Gradišće pripojeno Austriji.

U povijesti kalendarske književnosti Gradišćanskih Hrvata naročito je zanimljivo ljeta 1903., ar su u njem imali tri različne kalendare. Uz mimo već spomenutoga »Kalendara svete familije« izašlo je i posljednje izdanje »Kerštjansko-Katoličanskoga Kalendar« i novoosnovani »Hervatski kalendar sv. Antona«. Prvi urednik bio je Ivan Domnanović s nadimkom »Kalendarac«. Po njegovoj smrti su ov kalendar uredjivali od 1909. do 1922. ljeta, kad je zadnji put izašao, Martin Borenić i Jandre Kuzmić.

Martin Borenić, ki se je dotle javljao »samo« kao urednik, pokrenuo je 1923. »Hervatski Kalendar Gradišćanske Deržave«. Dok je ov kalendar do 1926. ljeta bio štampan četira puta, dotle je »Gradiški Kalendar Svetoga Jožefa«, koga je istoga ljeta pokrenuo farnik Ivan Cuković, samo jedanput dospio u ruke štiteljev. Ljeto dan kasnije, 1924., izdao je Franjo Čizmadia »Naš hrvatski kalendar«. I ov je takaj doživio samo jedno izdanje.

Potom kad je prestao izlaziti »Kalendar svete familije« uspjelo je Martinu Meršiću st., da narodu pri-skrbi novi kalendar. Ljeta 1926. dobili su Gradišćanski Hrvati novi »Kalendar svetoga Mihovila«.

»Hrvatsko kulturno društvo«, ko je osnovano 1929. ljeta, postavilo si je zadaću, da će hrvatskomu narodu u Gradišću svako ljeta dati jednu hrvatsku knjigu. Kad se je 1930. ljeta prvi put pojavila »Letna knjiga«, nij se dalje uredjivao »Kalendar svetoga Mihovila«.

Do odlučnoga preokreta u kalendarskoj literaturi Gradišćanskih Hrvata došlo je ljeta 1933., kad je Ignac Horvat preuzeo uredjivanje kalendara »Naša Domovina«, ki je osnovan 1931. Dok je dvi ljeta pod-

naslov glasio »Kalendar složen od Tetca Franje«, Ignac Horvat je prvotnomu naslovu dodao »... i leto-pis Hrvatskoga Kulturnoga Društva u Gradišću.« 1940. ljeta nanovo je preminjen naslov u »Hrvatski kalendar i letopis HKD-a u Gradišću« neposredno prije nego je 1942. izlaženje prekinuto za tri ljeta. Zbog bojnih prilika kalendar nij mogao izlaziti za ljeta 1943—1945., njegovo novo izdanje 1946. nosilo je ime »Gradišće«.⁸

U članku »Naš put u novo razdoblje« u prvom kalendaru po boju Ignac Horvat je razložio štiteljem zač on nij mogao tri ljeta izlaziti. »Nismo smili izreći ono, ča nam je glava mislila, a srce ćutilo.«⁹

Od 1946. do 1973. zadržalo je »Gradišće« neprekidno svoga urednika Ignaca Horvata.

Pri jezičnoj analizi kalendarske književnosti treba se zgljedati na pojedina razdoblja u jezičnoj reformi.

Sredinom 16. stoljeća došli su s hrvatskimi doseljeniki i njihovi duhovniki i dušobrižniki, ki su u novu domovinu donesli sa sobom glagolsko i ćirilsko pismo. Kad su izumrli ti svećeniki i glagolica pokusili su protestantski duhovniki nametati latinsko pismo. Protestantske knjige hrvatskih iseljenikov bile su svojom kombinacijom slov i jednim dijakritičkim znakom blizu suvremenomu pravopisu madjarskih protestantov.¹⁰

Do dvadesetih ljet 19. stoljeća postojalo je već varijantov takozvanoga madjarsko-kajkavsko-hrvatskoga načina pisanja, kako se razabira iz originalnih dokumentov, ke je Hadrović spomenuo u svojoj knjigi. Zatim su se do sedamdesetih i osamdesetih ljet konzekventno držali jednoga pravopisnoga sistema.¹⁰

Nekoliko desetljeć po jezičnom preporodu u Hrvatskoj, komu je na čelu stao Ljudevit Gaj, došlo je

⁸ Meršić, Naši kalendari, GK 1972, strana 44.

⁹ Horvat Ignac, Naš put u novo razdoblje. (GK. 1946), strana 31.

¹⁰ Hadrović, Schrifttum, strana 46.

¹⁰ Ibidem, strana 53.

i kod Gradišćanskih Hrvatov do revizije pravopisa. Naković je preuzeo Gajeve dijakritičke znake, a farinik Lovre Karall naredno ih je prvi put upotrijebio u svojem »Sridnjem katekizmu«.¹¹

Daljnji napredak u razvoju jezika postigla je gradišćansko-hrvatska narodna grupa po priključenju Austriji, kad je bio otvoren put u Jugoslaviju. U rječniku Gradišćanskih Hrvatov preuzeto je kontaktiranjem sa starom domovinom bezbroj novih riječi i preneseno u narod putem književnih izdanja. Mimo toga su »Hrvatske novine« (1928.) odnosno Dobrović u svojoj »Tretoj štanki« preuzeli i fonetski pravopis.¹²

Da se štitelji ne bi našli uvređeni ter da bi se mogli priviknuti na jezične promjene zadržan je do odlučne jezične reforme 1948/49 uobičajeni pravopis, pred svim zadržani su arhaični oblici i nastavci:

- 1) U 6. padežu množine završavale su:
 - a) imenice ženskoga roda na 'ah'
... u crikvah GK 1946, str. 31
u školah GK 1946, str. 31
 - b) imenice muškoga i sridnjega roda na 'ih'
... u tih selih GK 1946, str. 32
- 2) Refleksi staroga 'ě' obilježeni su sa 'e'
... Ljudi ovoga veka GK 1946, str. 31
... od hrvatskih pesana GK 1946, str. 32
- 3) 'l' na kraju sloga se zadržao:
... i grozila nam se pogibel GK 1946, str. 31
... i to je bil GK 1946, str. 31

Ignac Horvat sprogovorio je mišljenje, da su Gradišćanski Hrvati u svojem jeziku dakako napredovali u leksičkom, sintaktičkom i fonetskom pogledu,

¹¹ Horvat Ignac, Razvitak gradišćanskoga hrvatskoga pisma.

U: GK, (1971) strana 53.

¹² Ibidem, strana 70.

ali na koncu konca nisu dalje došli od Glavanica pred 70 ljeti: »Nismo došli do hrvatskoga književnoga jezika! A ta je on poslovični potok Rubikon, na kom će se odlučiti sudbina naše gradišćanske narodne kulture.«¹³

Zato ne začudjuje, da si je Ignac Horvat postavio za cilj, da učini odlučnu jezičnu reformu, ka će se prilagoditi valjaćemu književnomu jeziku u Hrvatskoj.

» S ljetom 1950 (točnije 1948/49) su naime naši pisci po peldi »Našega tajdnika« i »Glasnika« počeli onde, gde narod tako govori, pisati ijekavski...«¹⁴

Pri postepenom približavanju hrvatskomu književnomu jeziku moralo se je zgljedati na ćutljivost štiteljev:

- 1) Varijanta 'ije' za staro 'e' upotribljena je samo u oni riči, ke je narod u svakidašnjem govoru upotribljavao u takovom obliku.

i <ě.....obisiti	GK 1950, str. 31
je <ě.....cjeniti	GK 1950, str. 31
ljetu	GK 1950, str. 31
ije <ě.....cijeloj družini	GK 1950, str. 31
- 2) Čakavsko 'l' pretvorilo se u participaciju perfekta i u 1. padežu jednine u 'o':

.....pogibeo....	GK 1950, str. 61
.....vidio....	GK 1950, str. 31
.....rekaoo....	GK 1950, str. 31
.....preštao....	GK 1950, str. 31
- 3) Nastavak 'h' za 6. padež množine kod imenice ženskoga i sridnjega roda je otpao:

.....u društveni ljeti	GK 1950, str. 61
.....pri društveni zaba va	GK 1950, str. 61

¹³ Horvat Ignac, 25 ljet u Austriji (GK 1947) strana 33.

¹⁴ Horvat Ignac. Razvitak gradišćanskoga hrvatskoga pisma.

U: GK (Željezno, 1971) strana 70.

4) Glasovna grupa 'vs' prešla je u 'sv':

- s v e j e d n o GK 1950, str. 85
- s v a k i GK 1950, str. 85
- s v e GK 1950, str. 85

5) 2. padež množine kod imenic ženskoga roda, onde gde je to lako izgovoriti, skraćten je, odnosno bez nastavka:

j a č a k GK 1950, str. 50

6) U 6. padežu jednine imenice muškoga i sridnjega roda ne završavaju više na 'i' nego na 'u':

.... n a d v o r u GK 1950, str. 85

7) Stari prijedlog 'va' zamijenjen je sa 'u':

.... u b o j u GK 1950, str. 81
 p o d a n a u v o l j u B o ž j u GK 1950, str. 81

Koliko mnogo je uredniku Ignacu Horvatu na srcu ležalo napredovanje jezika gradišćanskoga roda i njegovo izjednačavanje s književnim jezikom stare domovine vidi se iz mnogih člankov, ke najdemo većinom kao uvodnike na prvi strani svakoga kalendara. Potribovanja, ka je upućivao Hrvatom, mnogo puti su bila tiskana masnim slovami, da bi privukli pažnju štiteljev. Kroz 40-ljetnu djelatnost Ignaca Horvata kao urednika »Gradišća« provlačila se je slično črljenomu traku prošnja, da se ne griši protiv hrvatskih jezičnih pravil ter da se lipi hrvatski jezik ne zasmradjuje germanizmi. Hrvatski narod većinom je znao već po naslovu ili po prvjoj rečenici njegovih člankov, da Ignac Horvat u svoji redi neće šparati uoči metanjem i karanjem.

Članak »U svojem jeziku živi narod« (kalendar 1955) počeo je riči »Tužim se na te, hrvatsko selo«. Ova izreka kazala je brigu, ka je gnjavila Horvata u vezi s daljnim opstankom hrvatske narodne grupe. Ovdje, a i na drugi mjesti (Je li to potrebito? — GK 1960, str. 57) želio je pokazati na to, da se jedna narodna grupa more održati tako dugo dok njeguje

vlastiti čisti jezik. Iz tih uzrokov oštro je osudjivao upotribljavanje germanizmov kot su:

- »gujd moring« GK 1955, str. 31
- »gujdi noht«
- »ajerspajz«
- »cajtung« GK 1960, str. 57
- »geburch- i namenctog«

i prispodob: »Cio Babilon smo nastali, mi Gradišćanski Hrvati s našim jezikom«¹⁵

Rasradio se je zbog pohitovanja s nimškimi riči, ke su Hrvati upotribljavali za dijele tijela i za različite bolesti: lumpljini, goljnštajne, blindorm, drizni itd. Karajuć bi rekao: »Nisi nikad čuo u školi ili od svoga staroga oca — ar otac ti jur isto tako govori kot ti — za: pluća, za žučne kamence, za slipo črivo i za žlijezde? Je, čuo si i znaš. Ali tebi lipše i učenije glasu te stranjске riči, ke si si donesao iz špitalja«¹⁶

Slikovito je štitelja želio uvjeriti u to, da triba da govori vlastitim jezikom ter da ne miša tudje riči s lipim hrvatskim jezikom. »Naši stari su si pazili i na pšenicu i na svoj govor. Njihovu čistu pšenicu smo očuvali — ali njihov lipi hrvatski govor smo pomišali, pokvarili. Posluhnicder štaglencia, je li će si zafuckat kao črni kos? Ili ćeš koč čuti, da škrljanac miša u svoj napjev glase divnoga slavuja. Ne. Ptice uvijek onako pjevaju, kako im je Bog dao.«¹⁷

Pak je i pokazivao razumivanje za to, da se u rječnik hrvatskoga jezika preuzmu internacionalne riči, a za moderna pronajdenja nimški originalni nazivi. Za nje se ne moru upotribiti riči materinskoga jezika, ar prije tih tehničkih stvari nije bilo. Zato po mišljenju Horvata triba ili napregnuti svoj »hrvatski mozak«: »Ali da si nek malo naviješ svoj hrvat-

¹⁵ Horvat Ignac, U svojem jeziku živi narod. (GK 1955), strana 31.

¹⁶ Ibidem, strana 32.

¹⁷ Ibidem, strana 32.

ski mozak, ti bi znao, da sijaš sijalicom... « ili slušati narodne učitelje: »Zato barem čitaj i poslušaj, kako velu onomu i tomu tvoji učni ljudi u hrvatski novina.«¹⁸

Ignac Horvat bio bi čemeran »liječnik« i narodni učitelj, da narodu po tako oštroj kritici nije kazao pute i metode, na ki način i kade treba početi, da bi se iskorijenile ove zle navike:

- 1) Dicu jur u školi treba odgojiti u čistom jeziku, k tomu treba učitelj bezuvjetno hrvatski rječnik.
- 2) Mladinu treba u društvu ispravljati u jezičnom pogledu i opomenuti ih, da upotribljavaju lipi hrvatski jezik. Na pogriške neka ne upozorava jedan dušobrižnik mladine, nego mladina treba da se obavezno međusobno poučava i ispravlja.
- 3) Igrokazom nije jedina zadaća, da zabavlja ljude, nego da i proširuju i povećaju jezično bogatstvo.
- 4) Školovani ljudi nosu odgovornost za način govora u seli.
- 5) Ljudi neka redovito čitaju hrvatsku štampu.

»Ar ako ne pazimo bolje na naš jezik«, završava on svoj članak »Je li potrebito?« »... onda hte vrijeda naši Hrvati ne jezikom, nego 'cungom' govoriti. I onda zbogom, majka Hrvatska!«¹⁹

¹⁸ Horvat, U svojem jeziku, strana 32.

¹⁹ Horvat Ignac, Je li to potrebito? (GK 1960), strana 57.

5. Pregled književnoga djela

Književnost Ignaca Horvata predstavlja presjek kroz književni razvoj od oko 50 ljet. Rodio se je u vrime naturalizma, kada se je človik držalo pro- duktom jerbinstva, sredine i historijskoga razvoja. Djela našega pisca imaju karakteristična obilježja ne- koliko literarnih epohov. Ali ne more se zarediti ni u jednu odredjenu vrimensku periodu historijskoga pro- cesa, jer mu manjka odredjeno jerbinstvo jedne ta- kove periode. On bez dvojbe spada med pisce, ki su dostigli vrhunac svoga stvaranja izmed dvih svitskih bojev i neposredno po drugom svitskom boju.

Ignac Horvat započeo je svoju književnu karijeru kao muž od trideset ljet objavljivanjem člankov u četiri broji »Kršćanskih hrvatskih novin«. Njegovo stvaranje započelo je u razdoblju kad je već posto- jala vjerska proza na hrvatskom jeziku. Svitska je, izvan udžbenikov i kalendarov, bila stoprv u počet- nom stadiju. S punim pravom Gradišćanski Hrvati gledaju Horvata osnivacem svoje umjetničke proze.

Da ta proza nije uvijek mogla služiti čistoj um- jetnosti, pojava je, ka je zajednička-skupna svim utemeljiteljem i reformatorom. Pred svim, pisci jedne narodne manjine imaju bezbroj zadać i pro- blemov, ke moraju nadvladati. Tako je i Ignac Horvat morao riješiti tešku zadaću — stvoriti autentičnu gradišćansko-hrvatsku pripovjetku. To mu je i uspje- lo, pak nigdo ne bi mogao reći, čitajući te pripovjetke, da su to prve pripovjetke kod Gradišćanskih Hrvatov.² Ako se zame u obzir, da je Ignac Horvat neumorno djelovao kao farmik i dušobrižnik ter da je mimo toga zauzimao različne položaje u društvenom i kul- turnom životu, onda je pravo čudo, da je za književno djelo uopće našao vrimenta. Nije pisao ni zbog imena

¹ Sučić Ivo, Djelovanje Ignaca Horvata kao književnika. U: Gradišćanski Hrvati, (Zagreb, 1973), strana 109.

² Ujević Mate, Horvat Ignac, Gradišćanke (Zagreb, 1930), str. 57.

ni zbog slave, već zato ča je ćutio potrebu i sposobnost, da hrvatskoj manjini u Gradišću pomore svojim pripovjetkama, da se u nji probudi narodna svijest.³

Zato je temelj većine njegovih pripovjesti ugroženo gradišćansko hrvatstvo kao kulturna i etnička zajednica i potreboća borbe za daljnji opstanak narodnosti.⁴

Horvatovo književno stvaranje zauzima u prvom redu seljački svet Gradišća. Kao sin sela i dušobrižnik mnogih gradišćanskih općin imao je prilike, da se duboko probije u sela, stane i prilike, a još dublje u dušu svoga naroda. Tomu narodu je aldoavao sve svoje sposobnosti i svoju neiscrpnu ljubav kroz više od 50 ljet. Vjerno je opisao seljački život, seljaka i djelača u prošlosti, u ono vrime dok je duh hrvatske zajednice još bio jak, dok se još duh varoša nije uvukao u selo, dok je selo živilo u poštenoj medjusobnoj povezanosti.⁵

Ujević je rekao, da je svet Horvatovih pripovjetkov Gradišće sa svojim ljudima, njihovim ufanji i radosti. Njegova književnost ima ta cilj, da podigne ljudsko dostojanstvo hrvatsko-gradišćanskoga naroda. On voli sve ča je seljačko i trudi se, da riješi probleme, ki se u prvom redu tiću sela.⁶

Zadaća je velikoga ljubitelja domaće grude i naroda bila, da hrvatski narod Gradišća svojom književnošću poučava, zabavlja, usrići i obraduje, a ako je potrebno, da ga i ukara. Sve su te djelatnosti pritisle pečat njegovomu književnomu stvaranju. Pisao je za svoj narod, a ta ga je tribao razumiti.

³ Ujević, Horvat, strana 57.

⁴ Valentić Mirko, 500 Jahre kroatische Diaspora im östereichisch-ungarisch-slowenischen Grenzraum. U: Symposion Croaticon (Wien, 1974), strana 157.

⁵ Benčić Nikola, Ignac Horvat. U: Velika čitanka (Beč, 1966), strana 330.

⁶ Blazović Augustin, Proročka služba književnika. U: Horvat Ignac, Hiža rasipana po svitu. (Željezno, 1974) str. 7.

Njegovo književno djelo je zrcalo života, odrazavanje-reflektiranje svakidanjega života sela u prošlosti, u razdoblju izmed dvih svitskih bojev i po drugom svitskom boju. On je pokazivao na nesložnost med narodima, ke su jaće od socijalnih i moralnih i ke se pojavljuju pod tuđinskim uticajem. Ali je u prvom redu pokazivao dobre strane generacije sa ciljem, da se u nju ugleda mladja, današnja generacija. Namjeravao je odgajati i htio je selu i ljudem pokazati pravi put u dobru budućnost. Kako se u životu sela i ljudskoga bića minjaju ozbiljni i radosni događaji, tako su i njegove slike i crtice bile jednoć pune brige i tuge, a zatim pune radosti i humora. Prikazivao je ćlovika, pred svim Hrvatima, u borbi protiv asimilacije, u borbi protiv otudjivanja i u borbi sa samim sobom.

Ignac Horvat ćutio je moralnu obavezu, da bude propagator, posrednik istine. Htio je uticati na štitelja i u njem probuditi isto takovo držanje prema životu kakovo je i sam imao. Djelovanje njegovoga književnoga djela sastajalo se je gusto u tom, da štitelja nagovori da prihvati njegovo shvaćanje i njegovu teoriju. Ali je predobro znao, da se nikada neće približiti ćloviku, ako bude gledao svojom glavnom zadaćom otkrivanje i prenošenje znanja. Njegova stvarna uloga sastojala se je u tom, da podsjeti štitelja na ono ča nisu vidili, iako to već postoji. Trudio se je, da hrvatski narod prisili na »gledanje« ter da mu otvori oči.

Ignac Horvat kao pisac u prvom redu je dušobrižnik, učitelj i odgojitelj naroda. On je ovio i »pozlatio« sve svoje nauke i prodike pravim patriotizmom u plemenitoj namjeri, da ga svaki sluša kao svoga oca. U svoji pripovjetka i dijalogi on je produkovao, branio je vjeru, kršćansku ćudorednost hrvatskih preocev i povidao o korisni iskustvi iz vlastitoga života.

Njegovi ideali: vjera, ljubav prema domovini i ponos na porijeklo triba da su temeljna načela svakoga Hrvata, ki se brine, da ta narod ostane zdrav i da bude

svijestan svoje vridnosti. Naravno, Ignac Horvat je ponekad uz davanje očinskih naukov pucketao i bičem. Ali tu mu oštrinu valja upisati u dobro zarad njegove neizmjerne ljubavi prema vlastitom porijeklu, ča mu je dalo pravo, da kara i upućuje.

Horvat sam interpretira svoju metodu pisanja na slijedeći način: »Svoje 'nauke' obučem u smišice i 'štorice', jer narod voli, da na ti način uči«. Nadalje piše: »Nimam drugih ciljev, nego da narodu kažem, kakov je, i da ga u teški prilika, u ki živi, razveselim«.7

Poticaž za književno stvaranje leži s jedne strani u njegovom dobrom odgoju. Blazović je pisao: »Topla domača hiža je zipka njegove književnosti«.8

U jednom pismu prijatelju Ujeviću Horvat piše: »Uvijek se rado sjećam moje rodne kuće i sela. Iz njega vadim i većinu mojih pripovjести«.9

S druge strani poticaž mu je dalo oštro zapažanje i gledanje vanjskoga sveta. Naravno, da je prilikom stvaranja bilo određenih navik, podražajev i ritualov, ki su na njega djelovali. Poticažev na razmišljanje bilo je u njegovom životu i djelovanju u svojstvu dušobrižnika. Pozadinu njegovih povidanj gusto su dale crkvene svetačnosti, hodočašća, vjerski običaji i navike. Mnoge od njegovih crtic imadu temelj u dobrom kon-taktu s mjesnim stanovništvom, za ko je uvijek našao vrimena. Radost mu biše boraviti med dicom. Bezbrojne večere je prebavio s mladinom, s kom je priredjivao kazališne igre. Iz njegovih razgovorov s muži i ženami iz sela nastale su mnoge ozbiljne i zabavne pripovjetke.10

7 Blazović Augustin, Proročka služba književnika.
U: Ignac Horvat, Hiža rasipana po svitu (Željezno, 1974), str. 7.

8 Ibidem, strana 7.

9 Ibidem, strana 5.

10 Ibidem, strana 6, i 7.

U predgovoru knjigi »Hiža rasipana po svitu« Blazović je opisao njegove metode na ov način: »U kratki sažeti rečenica, u živi razgovori, kadagod humorom, drugda melankoličnim liričnim tonom slika kao reporter u 'trenutni slika' naše ljude, naša sela.«11

Ignac Horvat angažirao se je kako na društvenom i kulturnom tako i na političkom polju. Živo se je zanimao za sva zbivanja i probleme svoga vrimena. Horvat nije ovisio o odredba nekoga mecene (pokrovitelja). Uspjelo mu je, da stvori svoju vlastitu, osobitu publiku. Kao pisac uticao je na društvo, ne samo, da je opisivao život toga društva, nego je na nje i uticao. Bio je tako dobro upućen u strukturu svoga naroda, da su njegovi liki (osobe) odražavali određene tipe suvremenikov i njihovo ponašanje. Pjesnik je u svoje stvaranje unesao čitavo svoje životno iskustvo i životne nazore i pokušio prikazati neke aspekte društvene stvarnosti. No mora se priznati, da o svi potrući ljudskoga života nije iscrpno pisao. Želimo li ustanoviti, ča je naročito kod Ignaca Horvata ča ga čini hrvatskim piscem, onda je to pitanje individualiteta i vridnosti. Triba razumiti, da je svako literarno djelo i individualno i općenito.12

Horvatova djela čedu jedva moći u većoj mjeri zadovoljiti kasnija vrimena, jer njihova estetska vridnost nije bogata ni opsežna. On je čutio potrebu, da govori svomu vlastitomu narodu, da ga najprije razumi zajednica a stoprv onda pojedinac.

Zanimljivo je, da je nastajućoj malogradjanskoj klasi i djelačtvu Ignac Horvat po drugom svitskom boju posvetio samo nekoliko člankov u kalendaru »Gradišće«. Teme, ke su se odnosile na probleme ovih društvenih slojev — putovanje na djetlatno mjesto, osiguravanje djetlatnoga mjesta, kriza egzistencije — nisu se pojavljivale u njegovoj prozi. Nije se zgleđao na promjene u društvenoj strukturi kod Gradišćan-

11 Blazović, Proročka služba, strana 7.

12 Weltek Rene, Warren Augustin, Theorie der Literatur. (Frankfurt am Main, 1972), strana 16.

skih Hrvatov po drugom svitskom boju. Zato svit Horvatove proze u ovom obliku pripada prošlosti, ka je završila ili je na putu, da prestane egzistirati.¹³

Književno stvaranje Ignaca Horvata ima u gradšćanskoj literaturi svoje čvrsto mjesto. Dokaz za to su pozitivna pisanja domaćih i inozemnih kritičarova. O njegovi prvi dvi knjiga dali su vrlo dobre kritike pred svim hrvatski publicisti. O knjigi »Veliki i mali, crte i slike« pisao je hrvatski pisac, kanonik Janko Barle u broju 19 zagrebačke »Narodne politike« od 15. 2. 1928. ovo: »Rijetko me je ikada neka knjiga toliko obradovala kao ova. Pročitao sam ju na dušak. Još i mi Hrvati u Jugoslaviji bili bismo ponosni, da imamo takovoga pisca. Dosad nije nitko od gradšćanskih hrvatskih piscev narodu govorio na ov način, nitko nije znao tako vjerno opisati njegov život i nitko mu nije tako duboko zagledao u dušu.¹⁴

Ta knjiga dala je priliku i Mati Meršiću Miloradiću, da izrazi svoju zahvalnost za ov dar. »Neka vaš bistri i plemeniti duh daruje još mnogo takovih darova za nauku i zabavu našim zapušćenim ljudem.«¹⁵

Ova pozitivna kritika sigurno je Ignaca Horvata osobito obradovala, jer je Matu Meršića Miloradića mnogo cijenio i jer mu je on služio kao pretkip.

O knjigi »Gradišćanke« (Pripovjetke iz Gradišća) pisao je Ivan Krnić 1930. ljeta u 4. broju »Hrvatske revije«: »Ignac Horvat nam se pojavljuje ne samo kao ozbiljan i realističan rodoljub, nego i kao odličan literat, ki ima vlastite metode, ki se ne zadovoljava s doživljaji kako mu ih život slučajno donosi, nego iz ljeta u ljeto utiče na život ljudi upravo sa ciljem, da bi prema njim stvorio like u svoji djeli.«¹⁶

¹³ Vitezić, Ignac Horvat, strana 508.

¹⁴ Sučić Feri. O našem jubilarcu Ignacu Horvatu.

¹⁵ Iz Hrvatske novine, XXVI ljeta, br. 5 (1965), strana 4.
¹⁶ Iz pisma Mate Meršića Miloradića Ignacu Horvatu — 22. 12. 1927. U: Hrvatske novine, XXVI ljeta, br. 5 (1965), strana 4.

¹⁶ Sučić, O našem jubilarcu, strana 4.

Domaći kritičari su njegovi prijatelji i učeniki. Dok Nikola Benčić usporedjuje »Iz naše stare gore« s knjigami Ive Andrića »Na Drini ćuprija« i »Travnička kronika« — obadva črpu iz historijskih izvorova¹⁷ — usudjuje-ufa se Blazović staviti njegove crtice, kratke rasprave i pripovjetke med najbolju literaturu ove vrsti.¹⁸

Vitezić veli, da Horvat svojim pisanjem spominje na Mažuranića, iako u toj mjeri ne posize za aforističkom sažetošću.¹⁹

I na kraju triba čuti ča veli Krleža: On tvrdi, da se Horvatovo književno djelo ne bi moglo nazvati literaturom.²⁰ Mireći prema vlastitomu književnomu stvaranju morebit je u pravu. Ali u odnosu na prilike hrvatske narodne grupe u Gradišću I. H. je bez sumnje mnogo značio svojim pisanjem. Kad bi se jedanput u stoljeću med Gradišćanskimi Hrvati rodio jedan Ignac Horvat, odumiranje narodne grupe zavuklo bi se kroz nekoliko stoljeć.

¹⁷ Benčić, Iz naroda, str. 3.

¹⁸ Blazović, Proročka služba, str. 77.

¹⁹ Vitezić, Ignac Horvat, str. 508.

²⁰ Meršić Konrad — usmena uputa — 23. 12. 1975.

Gradišćanski Hrvati, ki su se u 16. stoljeću doselili u današnje Gradišće, dali su mnogo duhovnikov, učiteljev i političarov. Jedan od njih bio je Ignac Horvat, osnivač-utemeljitelj gradišćansko-hrvatske prozne književnosti. Pred i po drugom svitskom boju bio je peljač hrvatske narodne grupe u Austriji. Njemu neka služi ovo djelo kao spomenik.

Naučna rasprava o Horvatu sadrži četira poglavlja s tim, da je poglavlje »Život i djelovanje« dano u vrlo sažetom obliku. Kulturnomu djelu, međjutim, je posvećeno mnogo prostora, naročito ča se tiče njegovoga djelovanja na području oživljavanja kulture u južnogradišćanskoj općini Novoj Gori.

Prikazivanje književnoga stvaranja zauzima više pododiljenj, jer se je Horvat u svojoj mnogostrukosti kao pisac obraćao svim slojem stanovništva i htio osvitliti mnoga područja ljudskoga života. Opseg ove knjige ne dozvoljava, da bi analizirali njegov jezik. Njemu je u prvom redu bilo stalo do prilagodjivanja »osiromašenoga« gradišćansko-hrvatskoga dijalekta književnomu jeziku u Hrvatskoj.

Zato kad pisac ove knjige nije Horvata osobno poznao, morao je o njemu stvoriti objektivno sliku isključivo uz pomoć sekundarne literature i usmenih uputov njegovih suvremenikov. Ipak su namjere pisca (Horvata) jasne: strahovanje za daljnji opstanak hrvatstva u Gradišću.

Rekapitulirajući moremo ustanoviti, da ovo djelo raspravlja samo neka područja i pitanja, ipak predstavlja zaokruženu opću sliku Gradišćanca Ignaca Horvata. Premda od autora nigdo nije potribovao, da daje samo idealiziranu sliku duhovnika i pisca, rezime ovoga istraživanja kaže: Horvat je po Milorađiću bio najuglednija ličnost i peljač etničke manjine Hrvatov u Gradišću.

Otkrivanje spomen ploče Ignacu Horvatu na rodnom stanu u Malom Borištofu 1973. ljeta